

Författare: Tobias Lindgren

Program: OP10-13

Handledare: Niklas Stenlås

Kurs: SA VT2013 (1OP147)

Självständigt arbete

Krigsvetenskap; metod och självständigt
arbete (18 högskolepoäng)

Antal ord:

Kursens utsträckning:

14494

2013-03-18 – 2013-05-27

Stingereffekten

Stingerrobotens inverkan på det sovjetiska arméflygets taktik under Sovjet-Afghanistan kriget

Syftet med denna undersökning är att undersöka vilken inverkan Stinger hade på sovjetiska styrkors taktik och nyttjande av arméflygets helikoptrar i Afghanistan.

Undersökningen har genomförts som en kvalitativ litteraturstudie. Sovjetiska styrkors och Mujahedins taktiker samt införandet av Stinger har studerats. Två forskningsfrågor har formulerats för att undersöka Sovjets och Mujahedins taktik under kriget; ”Hur såg det sovjetiska arméflygets taktik ut vad beträffar nyttjande av helikoptrar innan respektive efter 1986 i Sovjet-Afghanistan kriget”. Samt ”Hur såg Mujahedins taktik ut innan respektive efter 1986 i Sovjet-Afghanistan kriget.”

För analys används de grundläggande förmågorna samt taktikanpassning och taktikutveckling som teoretiskt ramverk för att precisera skillnader i de taktiska förändringar som skedde under kriget. Taktiska förändringar i anslutning till införandet av Stinger har diskuterats för att möjligen se om vapnet legat till grund för dessa.

Tre slutsatser har dragits av undersökningen: 1) Stinger kan ha krävt att det sovjetiska arméflyget avdelade mer resurser för planering och genomförande av operationer. 2) Stinger reducerade det sovjetiska arméflygets flygningar med helikoptrar under dagtid. 3) Stinger kan ha tvingat sovjetiska helikoptrar att flyga mycket lågt vid flygning i dagsljus.

Nyckelord: Stinger, Sovjet, Afghanistan, Mujahedin, Taktik

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	3
1.1	PROBLEMFÖRMULERING	3
1.2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING.....	4
1.3	AVGRÄNSNINGAR.....	5
1.4	TIDIGARE FORSKNING	5
1.5	NYCKELBEGREPP	7
2	METOD.....	9
2.1	DATAINSAMLING OCH KÄLLKRITIK	10
3	TEORETISKA RAMVERK.....	12
3.1	DE GRUNDLÄGGANDE FÖRMÅGORNA	12
3.2	TAKTIKANPASSNING OCH TAKTIKUTVECKLING.....	15
3.3	OPERATIONALISERING	16
4	SOVJET-AFGHANISTAN KRIGET	19
4.1	STINGERS INFÖRANDE.....	20
4.2	SOVJETISKA ARMÉFLYGET	24
4.3	KRIGET INNAN 1986.....	29
4.4	KRIGET EFTER 1986	34
5	ANALYS AV TAKTISKA FÖRÄNDRINGAR.....	37
6	DISKUSSION.....	40
6.1	SLUTSATSER.....	43
6.2	UNDERSÖKNINGENS RESULTAT OCH FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	45
	KÄLLFÖRTECKNING	46

1 Inledning

Då Sovjet gick in i Afghanistan 1979 trodde man nog inte att det kommande kriget skulle bli så utdraget som det senare skulle visa sig. Mujahedin med det gerillakrig de förde kom att vara en uthållig motståndare till de sovjetiska styrkorna i Afghanistan. Då Mujahedin drog sig tillbaka till bergsregionerna tvingades sovjetiska förband ofta förlita sig på sina luftstridskrafter. Helikoptrarna blev en viktig resurs för att nå gerillan i Afghanistans bergiga terräng. Sovjet-Afghanistan kriget blev vida uppmärksammat då det utspelade sig och förhållandevis mycket fokus lades även på de sofistikerade Stingerrobotarna som USA stöttade Mujahedin med. Robotarna fick mycket uppmärksamhet och fenomenet namngavs rent av till "the Stinger effect".¹ Ämnet har med tiden mer eller mindre blivit mytomspunnet. Eftersom förhållandevis lite information finns om hur många robotar som tillfördes och vilka faktiska effekter detta hade på de sovjetiska styrkorna. Huruvida hela händelsen har varit så revolutionerande lämnas därhän. Denna undersökning gör dock en ansats att se om dessa Stingerrobotar medförde några förändringar i sovjetiska arméfilygets taktik under kriget och i så fall hur.

1.1 Problemformulering

Sovjets militära intervention i Afghanistan omfattade relativt stora mängder trupp, kvalificerad materiel och plattformar, däribland attackhelikoptrar av modellen MI-24 Hind.² Mujahedin visade sig vara förhållandevis svåra att bekämpa då deras taktik bl.a. innebar att inte exponera sig i onödan och att utnyttja terrängen till sin fördel. Sovjetiska styrkors reaktion på detta var t.ex. att använda helikoptrar för att understödja markförbanden. Vidare genomfördes även luftlandsättningar av specialförband med helikoptrar mot specifika mål. Eftersom det var stor efterfrågan på understöd från det sovjetiska arméfilyget rådde det dock en generell brist på helikoptrar.³

Sovjet förlitade sig mycket på sina luftstridskrafter för att uppnå militära effekter och mål i Afghanistan. Helikoptrar genomförde bl.a. attacker och luftlandsättningar mot t.ex.

¹ Schroeder, Matthew. "Stop Panicking About the Stingers." *Foreign Policy*, 2010-07-28.

² Westermann, Edward B.. "The Limits of Soviet Airpower: The Failure of Military Coercion in Afghanistan, 1979-89." *The Journal of Conflict Studies*, vol. XIX no. 2 (1999)., Fremont-Barnes, Gregory. *The Soviet-Afghan War 1979-89*. Oxford: Osprey, 2012. s.28.

³ Kozlov, V.S., "Army Aviation" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 209-222. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002. s.222.

Mujahedins underhållsbaser i terräng som var svåråtkomlig för markförband. Vidare användes även helikoptrar för patrullering, transport av underhåll och skadade.⁴

I mars 1986 fattades beslutet i USA att CIA skulle stötta Mujahedin i deras kamp genom att tillföra dem handburna luftvärnsrobotar av typen Stinger.⁵ Vapnet var det effektivaste luftvärnssystemet som Mujahedin skulle besitta och Sovjet möta under Sovjet-Afghanistan kriget.⁶

Med tanke på hur viktiga flygstridskrafterna och i synnerhet helikoptrarna var för Sovjet och den möjliga mytomspunnenhet Stinger kan ha omvälvts med, är det intressant att undersöka om det går att se några taktiska förändringar hos det sovjetiska arméflyget med anledning av Stingers införande. Detta blir intressant att undersöka utifrån den ryska generalstaben.

1.2 Syfte och frågeställning

Militära förmågor och taktik kan vara verktyg för att en aktör skall kunna påtvinga annan part sin vilja. En ökning i förmågor kan medföra nya möjligheter att driva igenom sin egen agenda och ”forma” en motståndares agerande till något som är mer gynnsamt för egen del.

Syftet med denna undersökning är således att undersöka vilken inverkan Stinger hade på sovjetiska styrkors taktik och nyttjande av arméflygets helikoptrar i Afghanistan.

Följande forskningsfrågor har tagits fram för att fullgöra syftet:

1. Hur såg det sovjetiska arméflygets taktik ut vad beträffar nyttjande av helikoptrar innan respektive efter 1986 i Sovjet-Afghanistan kriget.
2. Hur såg Mujahedins taktik ut innan respektive efter 1986 i Sovjet-Afghanistan kriget.

⁴ Westermann. 1999.

⁵ Kuperman, Alan J. “The Stinger Missile and U.S. Intervention in Afghanistan”. *Political Science Quarterly*, vol. 114 no. 2. (1999). s.234.

⁶ Westermann. 1999.

1.3 Avgränsningar

Generella avgränsningar som har gjorts för denna undersökning omfattar platsen Afghanistan och tiden 1979 till och med 1989. Vidare avgränsas undersökningen till att behandla Stinger. Vissa undantag har gjorts till andra luftvärnsvapen för att förklara händelser under kriget, t.ex. Strella-2 (SA-7). Som är ett äldre sovjetiskt system men som har likheter med Stinger.⁷ Dessa kan ha påverkat sovjetisk taktik redan innan Stinger infördes och kan därav inte helt förbises. Avgränsningar har även gjorts av detaljer för tekniska system, med hänsyn till undersökningens omfattning.

Vidare har följande avgränsningar gjorts för att begränsa undersökningens omfattning: Undersökningen behandlar det sovjetiska arméflyget. Detta för att helikoptrar och Close Air Support (CAS) flygplan rangerades under denna vapengren,⁸ vissa undantag har gjorts för att förtydliga bl.a. händelseutvecklingar. Mujahedins uppträdande och taktik behandlas endast generellt för att händelseutvecklingar skall kunna beskrivas. Undersökningen behandlar taktiska- och operativa nivåer under kriget. Strategisk och politisk nivå behandlas endast grundläggande för att förklara händelseutvecklingar under kriget som kan ha påverkat de taktiska och operativa nivåerna.

1.4 Tidigare forskning

Artikeln "The Stinger Missile and U.S. Intervention in Afghanistan" av Alan J. Kuperman innehåller omfattande information om beslutsfattandet innan Stingers införande i Afghanistan. Till viss del vapnets inverkan på taktik under kriget men även problematiken med vapnen efter kriget. Kuperman diskuterar bl.a. problematik med att det, för tillfället, saknas sammanställda utredningar kring Stingers införande samt vilken inverkan dessa faktiskt hade under Sovjet-Afghanistan kriget. Artikeln behandlar information från många olika källor, både artiklar, tidigare hemlighetsstämplade dokument samt böcker (två av dessa är bl.a. *The Bear Trap* av Yousaf och Adkin samt *Stumbling Bear* av McMichael).⁹ I boken *Ghosts of Afghanistan* hävdas att denna studie av Kuperman är den, än så länge, bästa som gjorts om Stinger och den "myt" som skapats kring denna.¹⁰ Artikeln visar att det finns flertalet olika

⁷ Kuperman. 1999. s.245.

⁸ Grau, Lester W. och Gress, Michael A., (red). *The Soviet-Afghan War: how a superpower fought and lost: the Russian General Staff*. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002. s.339.

⁹ Kuperman. 1999. s.219.

¹⁰ Steele, Jonathan. *Ghosts of Afghanistan*. Berkeley, CA: Counterpoint, 2011. s.113.

uppgifter om Stinger i Afghanistan, bl.a. antalet robotar som skickades. I artikeln finns uppgifter att sovjetiska helikopterförband, efter Stingers införande, skulle ha reducerat antalet flygningar under dag och istället genomfört flygningar nattetid i skydd av mörkret.

Edward B. Westermann har skrivit artikeln "The Limits of Soviet Air Power: the Failure of Military Coercion in Afghanistan 1979-1989".¹¹ I artikeln behandlas i huvudsak det sovjetiska flygvapnets uppträdande och till viss del även taktik under kriget. Mujahedins taktik och olika luftvärnssystem behandlas även, däribland Stinger. Artikeln grundar sig till stor del i andra artiklar och böcker, en del uppgifter som nämns har likheter med annan litteratur som studerats under denna undersökning. Ett exempel är att i Westermanns artikel, i likhet med Kuperman, framgår det att med införandet av Stinger reducerades användningen av helikoptrar under dagtid då plattformarna var förhållandevis lätta att upptäcka och bekämpa med Stinger.

Leonard Leshuk författade 1989 artikeln "STINGER in Afghanistan".¹² Artikeln behandlar Stingers effektivitet, verkan och de uppfattningar som finns kring vapnet och vad det gjorde under Sovjet-Afghanistan kriget. Denna var menad att publiceras i magasinet *Military Technology*. Dock gjordes detta inte utan den version som finns att tillgå är webbaserad. Artikeln åskådliggör bl.a. den mängd olika information som finns kring ämnet Stinger i Afghanistan. Informationen i artikeln är omfattande men generellt saknas källor för dessa. På grund av detta används inte denna artikel som källa för information i denna undersökning. Då informationens ursprung är okänt och artikelns reliabilitet inte bedöms som tillräcklig.

Sovjet-Afghanistan kriget är vida dokumenterad från bl.a. rysk och amerikansk sida. Detta mycket genom dåvarande sovjetiska förbands återrapportering och uppföljning. Dock var inte dokumentationen lika stor som vid tidigare krig Sovjet deltagit i, vilket kan bero på att det inte var ett reguljärt krig.¹³ Vissa sammanställningar och undersökningar har gjorts senare av beredningar och staber för att bevara underlag och lärdomar från kriget. En av dessa utredningar lade bl.a. grunden för boken *The Soviet-Afghan War: how a superpower fought and lost* av den ryska generalstaben.¹⁴ I boken beskrivs bl.a. kriget, Sovjets och Mujahedins

¹¹ Westermann. 1999.

¹² Leshuk, Leonard. "Stinger Missiles in Afghanistan, 1989-2008".
http://europauniversitypress.co.uk/auth_article416.html (2013-05-20).

¹³ Grau och Gress (red). 2002. Editors' preface xix.

¹⁴ Grau och Gress (red). 2002.

taktik. Även sovjetiska vapengrenars taktik under kriget beskrivs, en av dessa är arméflyget. Stingerroboten behandlas även dock endast ytligt. Generellt menas att Stinger påverkade sovjetiska luftstridskrafter taktik, men hur taktiken påverkades framgår knappt. Redaktörerna Grau och Gress har tidigare skrivit böcker om Sovjet-Afghanistan kriget och de menar i denna bok bl.a. att med Stingers införande reducerades Sovjets användande av helikoptrar under dagtid. Mer om denna källa finns under "Datainsamling".

Från amerikansk sida har dokumentationer skett under lång tid i Afghanistan genom underrättelseinhämtning. Bland annat har personal från CIA skrivit rapporter om läget i landet under kriget. Dessa rapporter innehåller bl.a. uppdateringar om händelser kopplade både mot sovjetiska, afghanska reguljära styrkor samt även Mujahedin. Vidare innehåller de även information om strider, civila flyktingströmmar och till viss del sovjetiska styrkors agerande. En del av dessa tidigare hemlighetsstämplade rapporter finns att tillgå via CIA:s officiella hemsida.¹⁵ Dessvärre är dessa ofta väldigt generella samt censurerade.

1.5 Nyckelbegrepp

Mujahedin: är en form av samlingsbegrepp för lokalbefolkning som i grunden organiserade sig som en "muslimsk antikommunistisk gerilla"¹⁶ i Afghanistan. Begreppet innebär inte en enad organisation utan snarare grupperingar i ett redan existerande samhälle.

Stinger: är en handburen, självsökande (s.k. "fire and forget") luftvärnsrobot. Vapnet avfyras från skyttens axel och robotens målsökare låser mot värmesignaturen (IR-signaturen) av ett mål och styr sig själv under anflygningen.

Vapenbestyckad helikopter: är den översättning av begreppet "Gunship" som författaren definierat för att bruka i denna undersökning. Begreppet syftar på en helikopter som kan vara av olika typer, både transport och attack. Gemensamt för dessa är att de är bestyckade med vapen, ofta kulsprutor, men även attackraketer och granatsprutor. Dessa plattformar har ofta till uppgift att understödja markförband eller att förbekämpa terräng inför exempelvis en luftlandsättning.

¹⁵ <https://www.cia.gov/index.html> (2013-05-24).

¹⁶ Öhman, Jonas. "Sovjets krig i Afghanistan 1979-1989". *Militär Historia*; nr 2, (2013). s.16.

CAS flygplan: (Close Air Support) är understödsflygplan som ofta har förmågan att flyga förhållandevis långsamt för att kunna avge eld med hög precision med både automatkanon, attackraketer och robotar i nära anslutning till egna styrkor. Dessa leds ofta av en eller flera soldater med särskild utbildning s.k. *Forward Air Controller (FAC)*.

Nedhållning av motståndarens luftvärn: är en översättning av det vanligen förekommande begreppet ”Suppression of Enemy Air Defenses (SEAD)”.¹⁷ Detta är en uppgift som flertalet plattformar kan lösa, vilket i stort innebär att påverka motståndarens luftvärnsenheter så att de inte kan verka mot egna flygstridskrafter. Detta kan t.ex. ske med vapen som skjuts från flygplan eller med artilleri mot misstänkta eller bekräftade platser där luftvärn kan finnas.

Taktik: definieras i denna undersökning som ”förmågan att effektivt nyttja väpnade styrkor i strid eller stridsliknande situationer.”¹⁸ Författaren har valt att tolka att denna definition inte är styrt till några ledningsförhållanden, dvs. taktik kan utövas likväl på operativa som på taktiska nivåer.

¹⁷ *DLuftO: Doktrin för luftoperationer*. Stockholm: Försvarmakten, 2005. s.86.

¹⁸ Sörenson, Karl och Widen, Jerker. ”Irregular Warfare and Tactical Change – The Case of Somali Piracy.” Försvarshögskolan, 2011. s.4.

2 Metod

Denna undersökning har utformats som en kvalitativ litteraturstudie av Sovjet-Afghanistan kriget. För att kunna förstå Stingers möjliga inverkan på sovjetiska luftstridskrafter taktik är det relevant att studera både sovjetiska enheter, Mujahedin samt Stinger då dessa har interagerat. Genom att kvalitativt studera kriget kan en förståelse åstadkommas om hur denna integration skedde och vilken möjlig påverkan Stinger hade. För att kunna se möjliga förändringar som skett i taktik p.g.a. Stinger krävs att både Sovjets och Mujahedins taktik före respektive efter införandet av Stinger studeras. Detta då själva integrationen och kriget i sin helhet kan ha påverkat taktiken.

En kvalitativ studie lär dock ha reducerat mängden litteratur som författaren hunnit studera under denna undersökning. Detta ställer således krav på vilken litteratur som valts att studeras samt vilken validitet dessa har. Problem kan även uppstå i samband med vilket språk källan har. Med översättningar kan t.ex. översättarens egna tolkningar förvanska materialet. Författarens tolkning kan även påverka informationen som förmedlas. För denna undersökning har ”The Soviet-Afghan War: how a superpower fought and lost” varit den huvudsakliga källan för uppgifter om kriget och sovjetisk taktik. Ytterligare litteratur och material har studerats för Mujahedins taktik och Stinger; däribland Kupermans ”The Stinger Missile and U.S. Intervention in Afghanistan”.

Problem med material som har studerats är att det finns förhållandevis lite uppgifter om Stinger i gällande krig. Vaga antydningar förekommer om Stingers inverkan, men emellertid saknas generellt sammanställda och konkreta uppgifter gällande detta. Avsaknaden av konkret och reell information om bl.a. antalet Stingerrobotar som gavs till Mujahedin och vapnets spridning, kan ha varit något begränsande för att förstå i vilken omfattning vapnet kan ha påverkat sovjetisk taktik. På grund av detta blir det än viktigare att analysera taktiska förändringar som skedde i samband med tiden för införande av Stinger. För att se tendenser som detta vapen kan ha legat till grund för.

Kriget har studerats i två skeden; innan resp. efter införandet av Stinger (1986)¹⁹ för att finna förändringar i båda parter taktik och användande av tekniska system. Genom att studera

¹⁹ Coll, Steve. *Ghost wars: the secret history of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet invasion to September 10, 2001*. New York: Penguin Press, 2004. s.149., Kuperman. 1999. s.254.

taktiska förändringar genom kriget kan de förändringar som skett i nära anslutning till Stingers införande analyseras och diskuteras. För att möjligen se om Stinger kan ha legat till grund för någon av dessa.

2.1 Datainsamling och källkritik

Data och material har samlats för uppgifter om Sovjet och Mujahedin samt för Stinger under kriget. En huvudsaklig källa har valts för att studera kriget som helhet och Sovjets sida, ytterligare källor har valts för att studera Mujahedin och Stinger.

Den huvudsakliga källan som nyttjas för informationsinhämtning i denna undersökning är ”The Soviet-Afghan War: How a Super Power Fought and Lost” av ryska generalstaben. Denna bok ger en förhållandevis objektiv bild över i stort hela kriget och de sovjetiska styrkorna i Afghanistan. Vidare är det den mest omfattande litteraturen som återfunnits för sovjetiska styrkor, taktiker och tillvägagångssätt under kriget.

Många av de primärkällor som ligger till grund för denna bok kommer från Frunze Combined Arms Academy i Moskva.²⁰ Sovjet/Ryssland har generellt dokumenterat mycket information från tidigare krig. Dokumentationen av Sovjet-Afghanistan kriget var dock inte lika god. Mest troligt för att konflikten inte sågs som ett krig då konflikten inte var mellan två stater och således inte behövde samma omfattande dokumentation som tidigare krig Sovjet deltagit i.²¹

Det kan fortfarande finnas hemlighetsstämplat material i Ryssland idag, för t.ex. nämns det i denna bok att antalet dödade/skadade är väsentligt högre än de officiella siffror som publicerats tidigare.²² Det kan således fortfarande finnas information som hade varit relevant för denna undersökning, men som fortfarande inte är tillgänglig.

Boken är skriven av ett antal sovjetiska/ryska officerare som deltog i en beredning för att samla information kring kriget och skriva denna sammanställning. Denna har sedan översatts till engelska, redigerats och kommenterats av Lester W. Grau och Michael A. Gress. Redaktörerna menar att trots att boken är skriven av officerare som har ett tungt Marxist-

²⁰ Grau och Gress (red). 2002. Editors’ preface xviii.

²¹ Ibid. Editors’ preface xix.

²² Ibid. Editors’ preface xix.

leninistiskt arv så är boken ovanligt fri från politiska åskådningar, partiskhet eller färgningar. Internationell politik behandlas exempelvis endast ytligt.²³

Denna bok tycks vara förhållandevis objektiv då både positiva och negativa saker lyfts upp om båda stridande sidor under kriget, fokus ligger dock på sovjetiska styrkor. Författarens uppfattning är att denna bok tycks syfta till att åskådliggöra sovjetiska och Mujahedins förutsättningar, taktik och ageranden under kriget.

Övrigt material har även kvalitativt studerats och jämförts sinsemellan, men även med ovan nämnda litteratur. Genom att finna liknande uppgifter från två eller fler källor har informationen värderats som, förhållandevis, tillförlitlig. Likväl har skillnader mellan källor ställs mot varandra för att påvisa osäkerheter.

²³ Runov, V.A., "General Staff Introduction" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 1-14. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002. s.14.

3 Teoretiska ramverk

För att kunna besvara denna undersöknings frågor så används två teoretiska ramverk för att kategorisera och definiera bl.a. taktiska förändringar. Den första är *de grundläggande förmågorna*. Som är en tankemässig modell för att tänka i termer om vilken effekt eller resultat som eftersträvas under en insats eller vilka specifika mål som skall uppnås. Denna modell härstammar från Militärstrategisk doktrin (MSD)²⁴ och förekommer likväl i Doktrin för markoperationer²⁵ och Doktrin för luftoperationer.²⁶

De grundläggande förmågorna används i denna undersökning som begrepp och definitioner på studerat material. Genom att pointera och konkretisera delar i metoder, taktik och händelser kan det bli lättare att konstatera t.ex. hur en taktik förändrats. Då kanske en grundläggande förmåga har prioriterats framför en annan under en viss tidsperiod. I denna undersökning läggs särskild vikt vid förmågorna ”verkan”, ”skydd” och delvis även ”uthållighet”. Då dessa förmågor ofta kan relateras till vapensystem och i detta fall bl.a. Stinger. Detta då en förmågeutveckling av verkan genom införandet av Stinger kan ha resulterat i att sovjetiska styrkor vidtagit åtgärder för att öka den egna förmågan skydd och delvis uthållighet. I syfte att kunna lösa sina uppgifter under Sovjet-Afghanistan kriget.

Det andra ramverket som används är Sörenson och Widéns definition av *taktikanpassning och taktikutveckling* som tar sin grund i Försvarmaktens doktriner, men som även utvecklats i en rapport vid Försvarshögskolan i Stockholm.²⁷ Genom att använda de grundläggande förmågorna för att pointera möjliga skillnader i taktik så kan taktiska förändringar åskådliggöras och analyseras. Begreppen taktikanpassning och taktikutveckling kan sedan kategorisera de taktiska förändringar som har gjorts och förtydliga förändringen. Hur de två ramverken har preciserats beskrivs under ”Operationalisering”.

3.1 De grundläggande förmågorna

De grundläggande förmågorna är en tankemässig modell som är uppbyggd av sex grundförmågor: Verkan, Ledning, Underrättelser och Information, Rörlighet, Skydd och

²⁴ *Militärstrategisk doktrin (MSD)*, 2012. Stockholm: Försvarmakten, 2011. s.57–61.

²⁵ *DMarkO: Doktrin för markoperationer*. Stockholm: Försvarmakten, 2005. s.29–32, 63–74.

²⁶ DLuftO. 2005.

²⁷ Sörenson och Widen. 2011.

Uthållighet. Dessa sex förmågor kan hjälpa exempelvis en beslutsfattare eller en författare att förstå en situation och den effekt eller resultat som måste uppnås alternativt uppnåddes. Förmågorna kan ses som grundstenar som, beroende på situation, kräver olika mycket samordning för att en effekt skall kunna uppnås.²⁸

Verkan syftar till att påverka en motståndare för att reducera dennes förmåga och vilja till strid så att egna mål kan uppnås. Alla åtgärder eller system som vidtas för att påverka motståndarens vilja eller förmåga kan inordnas verkan. Detta åstadkommes genom bekämpning, vilket kan ske antingen direkt eller indirekt. Exempel på detta är direktriaktad eld med vapensystem och indirekt så kan blotta hotet och risken för förluster vara en indirekt bekämpning av motståndaren.²⁹

Bekämpning kan bl.a. genomföras i syfte att påverka motståndarens kritiska sårbarheter på taktiska, operativa eller strategiska djup. Genom bekämpning kan t.ex. följande verkan uppnås på en motståndare: bryta dennes vilja till strid, tillfoga avgörande förluster, hindra dennes rörelse och möjlighet att verka, påverka denne på djupet av sin gruppering samt överraskning.³⁰

Ledning syftar till att samordna egna resurser, personal och materiel. För att i komplexa och dynamiska situationer uppnå egna mål. Vidare krävs stödsystem för ledning, t.ex. radio, för att detta skall kunna ske från både en framskjuten plats likväl som en stabsplats. Därför att ledning skall ske från en plats där händelseförloppet bäst kan påverkas. Ledning innebär även att ange mål som skall nås på längre sikt.³¹

Underrättelser och Information (Und/Info) ämnar till att upprätthålla en gemensam lägesbild av likväl pågående, bedömd och kommande verksamhet för att nå egna mål. Und/info krävs mer eller mindre för att chefer skall ha möjlighet att fatta bra beslut. Vidare syftar det till att veta vad som händer i omvärlden. Det kan gälla motståndare, civila, terräng eller egna enheter samt vilka handlingsmöjligheter som kan vara bäst för en själv. Detta eftersträvas kontinuerligt. Information är oftast inte tillräcklig, den måste värderas och bearbetas så att den utgör värdefulla underrättelser. Lika viktigt är även att dra relevanta

²⁸ DMarkO. 2005. s.30, 63–74.

²⁹ Ibid. s.67–69.

³⁰ Ibid. s.67–69.

³¹ Ibid. s.63–64.

slutsatser från underrättelser för såväl kort- som långsiktiga beslut. Det är av väsentlig betydelse att förband på taktisk nivå kan, genom sensorsystem och i nära realtid, inhämta underrättelser i eget område. Detta för att uppnå korta tider från upptäckt och identifiering av ett mål till bekämpning.³²

Rörlighet syftar till att manövrera egna resurser i tid och rum så att egna mål kan uppnås. Rörlighet krävs ofta för att ha egna handlingsmöjligheter, exempelvis kan rörlighet krävas i ett visst område för egna logistik- och underhållstransporter. Genom rörlighet kan man skapa förutsättningar: för att i rätt tid nå effekt i rätt mål samt att utnyttja luckor och ytor för att föra in striden på djupet av motståndarens gruppering.³³

Skydd ämnar till att, genom tekniska och taktiska samt passiva och aktiva åtgärder, bibehålla egen eller annans uthållighet samt öka chansen för överlevnad. Detta gäller både personal, materiel och anläggningar. Vidare syftar det även till möjligheter att uppnå verkan. Skydd omfattar alla åtgärder som vidtas av ett förband för att undgå upptäckt och bekämpning. Begreppet omfattar likväl fysiskt skydd, exempelvis bepansrade fordon, som förmågan till rörlighet och skenåtgärder. Ett oväntat uppträdande och en överraskning gentemot motståndaren kan innebära ett skydd då denne inte hinner reagera.³⁴

Genom att tillvarata erfarenheter från tidigare händelser kan förmågan till taktikanpassning utvecklas. Skydd kan utgöras av: utspridning, maskerings- och skenåtgärder, vilseledning, rörlighet, överraskning och luftförsvar.³⁵ För luftstridskrafter kan skydd även utgöras av störning, varnare, remsor och facklor.³⁶

Uthållighet syftar till att behålla en så god beredskap som möjligt för att kunna lösa uppgifter under lång tid, möta oväntade situationer och för att uppnå egna mål. Uthållighet skapas bl.a. genom väl fungerande logistik och sjukvårdstjänst, men även med välutbildade förband med god anda och fortsatt utbildning och taktikanpassning.³⁷

³² DMarkO. 2005. s.65–66.

³³ Ibid. s.69–71.

³⁴ Ibid. s.71–73.

³⁵ Ibid. s.71–73.

³⁶ DLuftO. 2005. s.80.

³⁷ DMarkO. 2005. s.73–74.

Verkan är på sätt och vis överordnade övriga förmågor då det är genom denna som ett avgörande kan göras mot en motståndare, t.ex. genom att tillfoga avgörande förluster. Övriga förmågor finns i stort till för att verkan skall kunna uppnås. Ett exempel på detta är: ledning samordnar resurser och planerar insatser med stöd av und/info. Med rörlighet kan system för verkan förflyttas till aktuellt område. Skydd ger en ökad chans till överlevnad för att verkan skall kunna genomföras. Slutligen syftar uthållighet till att verkan skall kunna bedrivas under lång tid.

Gällande luftvärnets verkan är det även relevant att pointera att: ”Luftvärnet skapar en konstant osäkerhet hos motståndaren som denne måste förhålla sig till vid planering och genomförande av flygoperationer. En konsekvens kan bli att motståndaren tvingas avdela särskilda resurser för SEAD [Suppression of Enemy Air Defences]-uppgifter.”³⁸ Luftvärnet har ofta en indirekt verkan på motståndaren då det är ett hot som kan vara svårt att veta var det finns. Motståndaren kan behöva avdela resurser för att hindra luftvärnets verkan. Luftvärnets verkan och osäkerheten hos motståndaren kan således bli ett skydd för egna förband.

De grundläggande förmågorna används i denna undersökning för att kategorisera olika delar i kriget. Vidare används de för att pointera delar i de taktiker som beskrivs senare. De grundläggande förmågorna valdes då det är en god modell för att studera stundtals komplexa och omfattande händelser. Vidare används de för att i kombination med taktikanpassning och taktikutveckling kategorisera hur taktiken under kriget förändrades.

3.2 Taktikanpassning och taktikutveckling

Sörenson och Widéns definitioner av taktikanpassning och taktikutveckling grundar sig på svenska doktriner, men har i en rapport vid Försvarshögskolan tydligare definierats för att kunna användas som begrepp för att kategorisera taktisk förändring. Författarna väljer inledningsvis att förklara innebörden av taktik som: ”förmågan att effektivt nyttja väpnade styrkor i strid eller stridsliknande situationer.”³⁹ Det är genom att just nyttja dessa styrkor effektivt, för att uppnå ett mål, med olika åtgärder vid ett möte med en motståndare som är taktik. Taktik utövas för att påverka en motståndare under strid eller stridsliknande

³⁸ DLuftO. 2005. s.33.

³⁹ Sörenson och Widen. 2011. s.7.

förhållanden. Taktik kan likväl vara att kombinera de grundläggande förmågorna så effektivt som möjligt för att uppnå mål.⁴⁰

Taktik förändras över tid. Både på lång- och kort sikt. Faktorerna för detta är många, men den kanske viktigaste faktorn för kortsiktig förändring är motståndarens uppträdande. De förändringar som görs mot detta benämns **taktikanpassning**. Dessa kan både vara medvetna eller omedvetna anpassningar eftersom att förändringar inte alltid beror på planering utan kan även hända av ren slump. De mer långsiktiga förändringarna av taktik sker i regel på grund av flera faktorer. Förändring sker inte uteslutande kopplat mot motståndarens agerande utan även mot teknologiska, sociala och organisatoriska faktorer. Förändringar som sker under dessa förutsättningar definieras som **taktikutveckling**. Den senare skiljer sig då förändringen varken är medveten eller omedveten då flera bakomliggande faktorer ligger till grund för den.⁴¹

Taktikanpassning och taktikutveckling synes som en god definition av taktisk förändring. I denna undersökning appliceras dessa i syfte att förtydliga och göra taktiska förändringar som skedde under konflikten mer distinkta. Genom att kategorisera händelser och taktik i Afghanistan med hjälp av de grundläggande förmågorna kan de lättare analyseras och kategoriseras som taktikanpassning eller taktikutveckling. Anpassningar och utvecklingar i sovjetisk taktik kan sedan diskuteras för att se om införandet av Stinger kan ha legat till grund för dessa.

3.3 Operationalisering

För att analysera och kategorisera det material som studerats i denna undersökning har de grundläggande förmågorna samt taktikanpassning och taktikutveckling definierats enligt nedan. Detta för att konkretisera och därigenom förenkla användandet av begreppen och applicering av dessa på åtgärder, händelser och förändringar under Sovjet-Afghanistan kriget.

⁴⁰ Sörenson och Widen. 2011. s.7.

⁴¹ Ibid. s.8.

De grundläggande förmågorna

För att kategorisera åtgärder, system och förmågor under Sovjet-Afghanistan kriget har följande definitioner gjorts av de grundläggande förmågorna, detta för att förenkla och konkretisera appliceringen av begreppen.

Verkan avser åtgärder och system för att bekämpa eller påverka en part, antingen direkt eller indirekt, för att reducera dennes förmåga och vilja till strid eller för att uppnå egna mål.

Ledning avser förmågan att samordna resurser, personal och materiel, samt möjliga stödsystem för ledning.

Underrättelser och Information (Und/Info) avser åtgärder och system för att upprätthålla en gemensam lägesbild av pågående, bedömd och kommande verksamhet.

Rörlighet avser förmågan och möjligheterna att manövrera resurser i tid och rum så att uppsatta mål kan nås, bl.a. kan luckor och ytor utnyttjas för att föra in striden på djupet av motståndarens gruppering.

Skydd avser system och aktiva eller passiva åtgärder för att bibehålla uthållighet samt öka chansen till överlevnad för personal och materiel.

Uthållighet avser system eller åtgärder för att lösa uppgifter under lång tid, möta oväntade situationer eller för att uppnå egna mål.

Taktikanpassning och taktikutveckling

Följande resonemang har förts av författaren för att operationalisera taktikanpassning och taktikutveckling i syfte att göra dessa mer distinkta. För att de lättare skall kunna appliceras på studerat material:

Anpassning innebär att förhålla sig till något. Likt aktion och reaktion. Ett koncept kanske fungerade igår, men med givna dagens förutsättningar måste konceptet anpassas. Ett exempel är; att ett förbands utrustning kan vara begränsad, men för att uppsatta mål skall kunna nås måste ordinarie tillvägagångssätt, tillfälligt eller permanent, förändras. Dessa förändringar sker antingen medvetet eller omedvetet. Anpassningen kan göras av en specifik anledning och samtidigt lösa ett annat problem. Ett exempel på detta är; att ett vapensystem kan leverera effekt en viss sträcka. Således måste egna enheter framgrupperas för att effekten skall uppnås. Då avståndet till motståndaren minskas kanske denne inte kan använda sitt understöd av artilleri. Detta exempel kan likväl relateras till två av de grundläggande förmågorna: verkan och skydd. För att egna enheter skall uppnå verkan minskas avståndet. Motståndaren kan då

inte använda sitt artilleri för att uppnå verkan och således kan även den egna förmågan till skydd förstärkas.

Utveckling innebär att något befintligt byggs ut eller att man bygger vidare på det. En fråga som kan vara ledande för utveckling kan ställas som; om konceptet fungerade idag, hur utvecklar vi det för att bli mer effektiv imorgon? Ett omfattande projekt som tar tid och resurser kan vara nödvändig för att en utveckling skall ske. Ny materiel och teknologi kan vara nödvändig för att utvecklingen skall bli möjlig. Utveckling kan ses som en optimering av koncept och möjligheten finns att: tillföra materiel och system samt att förändra organisationer. Ett exempel på utveckling kan vara; för att egna förband skall kunna strida bättre i mörker behövs mörkersikten och mer utbildning i mörkerstrid. Detta är en förändring som kan ta längre tid. Då utveckling kan vara omfattande och resurskrävande sker denna förändring förmodligen oftast på högre ledningsnivåer eller på en organisation snarare än en grupp.

Taktikanpassning och taktikutveckling konkretiseras i denna undersökning enligt följande:

Taktikanpassning: innebär att ”göra vad man kan med det man har”, således blir förmodligen i de flesta fall taktikanpassningar förändringar i beteende och uppträdande. Taktikanpassning kan ses som en kompromiss ”i brist på andra alternativ” för att nå uppsatta mål.

Taktikanpassning är:

- Förändring i uppträdande, som kan ske i ett visst syfte eller är omedveten.
- Förändring sker under (förhållandevis) kort tid.
- Förändringen sker för att anpassa sig till bl.a. motståndarens uppträdande.

Taktikutveckling: innebär att utveckla befintliga taktiker eller metoder. Distinkt för taktikutveckling är att nya system och materiel kan tillföras, samt att förändringarna kan styras av flera faktorer och genomföras under lång tid. Taktikutveckling är:

- Förändring i uppträdande.
- Förändring kan ske under längre tid.
- Förändringen involverar nya system eller materiel.
- Förändring kan ske p.g.a. flera faktorer.

4 Sovjet-Afghanistan kriget

I detta kapitel presenteras först kriget i sin helhet. Därefter beskrivs införandet av Stinger och det sovjetiska arméflyget. Slutligen beskrivs kriget innan resp. efter 1986.

Den 12 december 1979 fattades beslutet om en sovjetisk militär intervention i Afghanistan,⁴² med det officiella motivet att: ”rendering international aid to the friendly Afghan people and establishing advantageous conditions to prevent possible actions by the governments of neighboring countries against Afghanistan.”⁴³ Detta beslutades efter att landet präglas av interna oroligheter,⁴⁴ bl.a. hade en religiös antikommunistisk grilla tagit form – Mujahedin.⁴⁵ Interventionen påbörjades den 25 december samma år med att de första sovjetiska förbanden passerade gränsen in i Afghanistan.⁴⁶ Tanken med interventionen var att stabilisera situationen i landet, stärka den nationella militären och sedan dra tillbaka huvuddelen av de sovjetiska styrkorna inom tre år.⁴⁷

Mujahedin var vid tiden för Sovjets intåg lokala motståndsgupper som initialt samlades kring och i städer. Senare skulle dessa dela upp sig till mindre grupper. Få hade mer militär erfarenhet än sin värnpliktstid. Med tiden och efter strider med sovjetiska styrkor kom Mujahedins uppträdande att ändras och ett gerillakrig växte fram. Mujahedin med det stöd de fick av andra länder och gerillakriget som utvecklades skulle visa sig vara en kompetent motståndare till de sovjetiska styrkorna. Vilka kom att delta i ett långt krig i Afghanistan. Den militära urdragningen påbörjades 1988 och de sista sovjetiska enheterna drog sig ur Afghanistan 15 februari 1989.⁴⁸

Under kriget identifierade båda sidor att för att nå verkan på sin motståndare skulle en indirekt metod utövas. Genom att slå mot dennes underhåll. Detta för att underhåll ofta var svårt att genomföra i Afghanistan bland annat p.g.a. bergsterräng och de stora avstånden som ofta var mellan enheter. Mujahedin gjorde detta genom att angripa underhållsvägar som Sovjet nyttjade. Sovjet i sin tur angrep Mujahedins underhåll i två faser. Den första som varade mellan 1980 och 1985 innebar förstörelsen av livsmedelsproduktion på landsbygden. Den

⁴² Runov. Grau och Gress (red). 2002. s.11.

⁴³ Ibid. s.1.

⁴⁴ Ibid. s.7–9.

⁴⁵ Ibid. s.9., Öhman. 2013. s.16–17.

⁴⁶ Runov. Grau och Gress (red). 2002. s.11.

⁴⁷ Grau och Gress (red). 2002. Editors' preface xxiii.

⁴⁸ Ibid. Editors' preface xiv.

andra fasen, efter 1985, skulle komma att fokusera sovjetiska angrepp mot, av Mujahedin upprättade, underhållsbaser i Afghanistan.⁴⁹

4.1 Stingers införande

Tiden för när Stinger infördes i Afghanistan och antalet robotar som skickades till landet varierar från källa till källa. Aktuella år som förekommer i litteraturen är bl.a. 1986⁵⁰, 1987⁵¹ och 1988.⁵² Detta kan bero på hur man ser på införandet; om det var den första nedskjutningen eller om det var då vapnen, enligt beräkningar, fanns i större mängd i landet. Uppgifter om antalet Stingerrobotar som tillfördes Mujahedin varierar mellan 1000⁵³ och 2000-2500.⁵⁴ Dessa uppgifter är likväl väldigt diffusa. Det finns lite sammanställt material om hur många robotar som skickades och hur många flygfarkoster som faktiskt sköts ner med Stinger. En av de två mest handfasta uppgifterna menar att 200 Stinger levererades till Mujahedin under oktober 1986.⁵⁵ Den andra hävdar att 300 Stinger exporterades 1986 och antalet växte till omkring 900-1200. Vidare skall omkring 340 Stinger ha avfyrats innan 1990.⁵⁶

Det finns även meningsskillnader gällande Stingers effektivitet. En källa uppger att Stinger sköt ner hundratals helikoptrar och transportflygplan mellan 1986 och 1989.⁵⁷ En annan källa menar att Stinger lär ha varit särskilt effektiv efter introduktionen. Många flygfarkoster skall ha skjutits ner med vapnet, men ”nästan säkert” så överskred antalet olyckor antalet nedskjutningar.⁵⁸ Stinger var ett bättre luftvärnsvapen än vad Mujahedin tidigare varit beväpnade med och det lär ha haft en militär påverkan. Dock kan vapnets faktiska verkan under kriget ha överdrivits.⁵⁹

⁴⁹ Grau och Gress (red). 2002. Editors' preface xxv.

⁵⁰ Coll. 2004. s.149., Fremont-Barnes. 2012. s.30., Kuperman. 1999. s.254.

⁵¹ Steele. 2011. s.113.

⁵² Grau, Lester W., (red). *The Bear went over the mountain: Soviet combat tactics in Afghanistan*. London: Frank Cass, 1998. s.105.

⁵³ FN Generalförsamling. "General and complete disarmament: small arms, A/52/298" (1997-08-27), <http://www.un.org/Depts/ddar/Firstcom/SGreport52/a52298.html> (2013-05-20).

⁵⁴ Coll. 2004. s.11.

⁵⁵ Westermann, Edward B. "The Limits of Soviet Airpower: The Bear Versus the Mujahideen in Afghanistan, 1979-1989." Maxwell AFB, 1997. s.76., Westermann. 1999.

⁵⁶ Kuperman. 1999. s.254.

⁵⁷ Coll. 2004. s.11.

⁵⁸ Galeotti, Mark. *Afghanistan: The Soviet Union's Last War*. London: Frank Cass, 1995. s.196.

⁵⁹ Kuperman. 1999. s.244., Westermann. 1999.

I en beräkning för USA:s regering hävdas att det inte skedde någon nämnvärd ökning i antalet nedskjutningar efter Stingers införande. I beräkningen uppskattas att 1000 sovjetiska och afghanska flygfarkoster förstörts under de sju första åren av kriget till slutet av 1986. Således ungefär 143 per år. De flesta sköts ner av kinesiska tunga kulsprutor och andra mindre sofistikerade vapen för verkan mot luftmål. När det under 1987, då Stinger användes på bredare front, förstördes mellan 150 till 200 flygfarkoster.⁶⁰

Stinger kan i nära anslutning till introduktionen, då vapnet var ett nytt hot mot sovjetiska luftstridskrafter, haft en överraskningseffekt med nedskjutningar som följd. Dock kan det efter att Sovjet uppfattat hotet och vidtagit åtgärder ha minskat antalet nedskjutningar till värden som var innan införandet. En källa menar även att inga övertygande bevis har kommit från ryska källor att Stinger skall ha haft större inverkan än den ”omedelbara taktiska effekt” den hade på Sovjets genomförande av militära operationer.⁶¹

En expert på kriget i Afghanistan hävdar att vid 1989 kunde inte Stinger längre ses som ett avgörande luftvärnsvapen efter sovjetiska taktiska och tekniska förändringar, bl.a. neutraliserade utvecklingen av sovjetiska motmedel första generationens Stingers teknologi.⁶² Möjligheterna till skott med Stinger lär även ha minskat vid 1987 p.g.a. ändringar i sovjetisk operationsteknik.⁶³ En av dessa förändringar kan ha varit att helikoptrar (åter igen) började flyga mycket lågt för att öka sitt skydd. Detta genom att utnyttja terrängen till sin fördel och inte exponera sig för möjliga luftvärnsrobotar. Genom att flyga nära marken kunde piloterna bl.a. minska den tydliga IR siluetten/signaturen som helikoptrarna annars visade mot en kall himmel vid högre flygning, dock innebar detta att helikoptrarna blev sårbara för finkalibriga vapen på marken.⁶⁴

De första nedskjutningarna med Stinger skedde den 26 september 1986.⁶⁵ Åtta stycken MI-24D Hind helikoptrar närmade sig landningsbanan vid Jalalabads flygplats då en liten styrka av Mujahedin öppnade eld med Stinger för första gången. Tre stycken helikoptrar träffades

⁶⁰ Steele. 2011. s.113., Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.222., Westermann. 1999.

⁶¹ Braithwaite, Rodric. *Afgantsy: the Russians in Afghanistan, 1979-89*. New York: Oxford University Press, 2011. s.205.

⁶² Kuperman. 1999. s.249, 252, 258.

⁶³ Ibid. s.257.

⁶⁴ Ibid. s.248.

⁶⁵ Coll. 2004. s.149.

och störtade.⁶⁶ Satellitbilder kunde en dag senare bekräfta att tre helikoptrar skjutits ner då de förkolnade vraken fortfarande låg kvar på en landningsbana.⁶⁷ Mujahedingruppen bestod av tre personer. Ledaren förklarar under en intervju att: ”That was a very good day [...] We were very, very happy. The helicopters were a big problem for us.”⁶⁸ Introduktionen av Stinger blev således förhållandevis abrupt då tre helikoptrar sköts ned vid samma tillfälle.⁶⁹

Antalet Stingerrobotar som skickades till Afghanistan och antalet nedskjutningar med detta vapen är oklart. Dock är många källor eniga om att det skedde en förändring i Sovjets uppträdande med luftstridskrafter. ”[...] U.S.-supplied, shoulder-fired Stinger air defense missiles, in the hands of the Mujahideen, created a great deal of consternation and lead to a dramatic change in Soviet air tactics. Neither system [sovjetiska ”smarta bomber” och Stinger], however, was a war winner.”⁷⁰ Citatet är hämtat i redaktörernas avslutande kapitel. Det synes som att under arbetet med boken har det uppmärksammats att Stinger innebar ett hot och taktiska förändringar måste ske. Stinger var kanske inte en krigsvinnare, men den kan ha påverkat taktiken. Detta bl.a. då inga tidigare hemliga dokument från Politburo, som nu publicerats, anger Stinger eller något annat skifte i Mujahedins utrustning som anledning till urdragningen ur Afghanistan.⁷¹

Mujahedin använde flertalet vapen för att uppnå verkan mot luftmål; handeldvapen och tunga kulsprutor kunde uppnå verkan upp till 4500 ft. (1400 m).⁷² Vidare användes luftvärnsrobotar som Strella-2⁷³ och Blowpipe.⁷⁴ Från mitten av 80-talet användes även Stinger. Mujahedins luftvärn var i regel grupperade utspritt på en linje. Då ett mål skulle bekämpas genomfördes ofta ett samtidigt eldöppnande, vilket kan ge en överraskningseffekt. Mujahedins utspridda grupperingarna gjorde att de kunde avge eld i flera riktningar. För att skydda sina luftvärnssystem förvarade Mujahedin sina vapen i grupperingsplatserna endast då det var

⁶⁶ CIA. ”CIA & Afghanistan” <https://www.cia.gov/library/publications/additional-publications/devotion-to-duty/afghanistan.html> (2013-05-20), Kuperman. 1999. s.235.

⁶⁷ Coll. 2004. s.149.

⁶⁸ Gisick, Michael. ”Military engineer recounts role in Soviet-Afghan war.” *Stars and stripes*. 2008-09-11.

⁶⁹ Flintham, Victor. *Air wars and aircraft: a detailed record of air combat 1945 to the present*. London: Arms and Armour Press, 1989. s.208.: Hävdar att första nedskjutningen skedde 1985-09-05, av ett trafikflygplan.

⁷⁰ Grau och Gress (red). 2002. s.312., Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.222.

⁷¹ Steele. 2011. s.113.

⁷² Westermann. 1999.

⁷³ Kuperman. 1999. s.221.

⁷⁴ Ibid. s.244., Westermann. 1997. s.75.

nödvändigt. Annars förvarades de på undangömda platser med fortifikatoriskt skydd. Detta gjorde det mycket svårt för sovjetiska enheter att hitta, omhänderta eller förstöra dessa.⁷⁵

Under den senare delen av kriget genomförde Mujahedin s.k. ”nomadiska överfall” för att påverka sovjetiska luftstridskrafter. Överfallen genomfördes i nära anslutning till flygfält vid ändarna av landnings- och startbanorna, samt även vid troliga flygvägar för flygplan och helikoptrar.⁷⁶ Eld riktades mot täthelikoptrar som gick in för landning eller lättade efter start. När det var möjligt gavs eld i front, akter, sida och även ovanifrån mot målen.⁷⁷

Ett exempel på detta utspelade sig förmodligen någon gång under den senare delen av kriget. Då ett sovjetiskt transportflygplan besköts vid Kabuls flygplats. En liten gerillagrupp lyckades infiltrera en Stingerrobot till utkanterna av flygplatsen och sköt den mot ett lättande transportflygplan. Roboten missade dock målet då planet fällde facklor och robotens målsökare låste mot en av dessa. Facklor lär även ha nyttjats förebyggande för att öka skyddet för transportflygplan som landade eller startade vid Kabul och Bagram.⁷⁸

Flera källor menar att Stinger tvingade fram en förändring i sovjetisk taktik. Bland annat för att helikopterbesättningar kom att genomföra operationer om natten då Mujahedin saknade bildförstärkare.⁷⁹ Piloter skulle även ha genomfört bombningar från högre höjder med minskad precision och nedgång i verkan som följd.⁸⁰

De förändringar som Grau och Gress har identifierat efter Stingers införande är att: sovjetiska helikoptrar stannade över egna markförband, antalet flygningar i dager reducerades, flygplan flög mycket högre samt att alla flygfarkoster vidtog elektroniska och andra åtgärder för att överleva. De menar vidare att Stinger var effektiv såtillvida den förändring i sovjetisk taktik som den frammanade. Vapnet gjorde piloterna försiktiga, vilket minskade hotet för Mujahedin.⁸¹

⁷⁵ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.212.

⁷⁶ Kuperman. 1999. s.245-246.

⁷⁷ Ibid. s.212.

⁷⁸ Coll. 2004. s.194.

⁷⁹ Kuperman. 1999. s.248.

⁸⁰ Steele. 2011. s.112.

⁸¹ Grau och Gress (red). 2002. s.222.

I Kupermans artikel framgår att sovjetiska piloter lär ha haft svårigheter att se skillnad på avfytrade luftvärnsrobotar. Vidare påstås det att piloter skall ha hanterat alla avfytrade robotar som Stinger. Vid flertal tillfällen lär sovjetiska flygfarkoster ha lämnat områden efter att en luftvärnsrobot avfyrats.⁸² Vidare står det även att sovjetiska helikoptrar skall, efter Stingers introduktion, återigen ha började flyga mycket lågt ovan mark. Detta för att undgå den tydliga IR signatur som helikoptrarna annars visar mot en kall himmel vid högre flygning. Dock innebar detta att helikoptrarna blev sårbara för finkalibriga vapen på marken.⁸³

Möjliga osäkerheter hos sovjetiska piloter kan ha begränsade deras förmåga till verkan och således ökat skyddet för Mujahedin. Dock finns exempel där luftlandsättningar genomfördes på större djup och aggressivare än tidigare mot slutet av kriget.⁸⁴

4.2 Sovjetiska arméflyget

Arméflyget omfattade både attack- och transporthelikoptrar samt SU-25 CAS flygplan.⁸⁵ Dessa plattformars förmåga till rörlighet och verkan gjorde dem till de mest effektiva flygande plattformarna under kriget för att bekämpa Mujahedin.⁸⁶ Sovjets tillgång på teknik med flygstridskrafterna medgav bl.a. luftlandsättning av soldater, underhåll (för att upprätthålla uthållighet), sjukvårdstransporter och sensorer som kunde användas för spaning (und/info).⁸⁷ Luftlandsättningar med helikopter blev viktiga för anfallen mot Mujahedins baser i bergen då markförband med sina tyngre plattformar ofta blev bundna till vägar.⁸⁸

Arméflygets helikoptrar och CAS flygplan hade tre huvudsakliga uppgifter i Afghanistan: ”eld”, ”luftanfall” och ”särskild”.⁸⁹ Dessa uppgifter beskrivs nedan. De två vanligaste nyttjandena av helikoptrar innebar att ge luftunderstöd till markförband samt

⁸² Kuperman. 1999. s.256.

⁸³ Ibid. s.248.

⁸⁴ Jalali, Ali Ahmed och Grau Lester W. *The Other Side of the Mountain: Mujahideen Tactics in the Soviet-Afghan War*. Texas: Books Express Publishing, 2010. s.239.

⁸⁵ Grau och Gress (red). 2002. s.339.

⁸⁶ Ibid. s.313.

⁸⁷ Ibid. s.313.

⁸⁸ Vashchenko, P.F., "Phases and Course of the Conflict" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 15-29. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002. s.23.

⁸⁹ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.214.

luftlandsättningar. Arméflygets understöd var ofta efterfrågat under operationer och generellt rådde brist på helikoptrar för att möta alla behov.⁹⁰

Helikoptrarna hade emellertid en teknisk begränsning då det kom till flyghöjd. Vid flygning på 2500 meter (över hav) och över, vilket ofta var fallet i bergsterräng, minskades helikoptrarnas prestationsförmåga. Detta bl.a. genom försämrade manöverförmåga samt minskad precision och effektivitet hos plattformens vapen.⁹¹ Förmågan att lyfta last försämrades likväl. Således påverkades systemens förmåga till verkan och rörlighet vid flygning över 2500 meter. Vid luftlandsättningsoperationer i bergsterräng krävdes ofta dubbelt så många helikoptrar som i normalfall, detta p.g.a. lufttryck och temperatur.⁹² Marschhöjden för helikoptrar var normalt 1500 meter ovan mark och den enda gången detta bröts var då en attack med raketer, automatkanon och kulsprutor skulle genomföras.⁹³

Under planering och förövning av insatser med flygstridskrafter lades särskild fokus vid att förstå och få grepp om motståndarens förband i området, då i synnerhet dennes luftvärn. För att underlätta detta arbete genomfördes ofta rekognosceringsflygningar över området för att fotografera. Genom denna förmåga till informationsinhämtning kunde sedan berörda chefer bl.a. identifiera möjliga inflygningsvägar, landningsplatser och terräng där luftvärn kunde finnas. Ordor som producerades på dessa underlag inkluderade även förutsättningar för artilleri och frontflygsunderstödet för nedhållning av motståndarens luftvärn. Övningen inför uppdragen började med en genomgång av insatsen samt även rekapitulation av tidigare uppdrag som genomförts, misstag och orsaker till dessa diskuterades. Samordningen mellan markförband och de luftburna enheterna var av stor vikt och även detta övades.⁹⁴ Genom dessa åtgärder kunde kanske den egna förmågan till skydd förstärkas bl.a. genom att dra lärdomar kring Mujahedins uppträdande, vilket kan utveckla förmågan till taktikanpassning.⁹⁵

Vashchenko (ryska generalstaben) beskriver med följande citat vad helikoptrarna bidrog med och att Stinger kom att begränsa användandet av dessa:

⁹⁰ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.217., Westermann. 1999.

⁹¹ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.214.

⁹² Varushinin, V.M., "Airborne and Air Assault Forces" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 197-208. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002. s.201.

⁹³ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.214–215.

⁹⁴ Ibid. s.214.

⁹⁵ DMarkO. 2005. s.71-73.

Using helicopter gunships, the Soviets were able, for the first time, to establish more effective methods of combating the Mujahideen in the mountains. This use of helicopters was severely limited later by the introduction of the man-portable Stinger air defense missile.⁹⁶

Möjliga problem sovjetiska flygstridskrafter stötte på med introduktionen av Stinger grundade sig bl.a. på att vapnet är förhållandevis litet och genom detta lätt kunde transporteras samt uppträda på många olika platser.⁹⁷ Mujahedin utrustade med Stinger hade en relativt god förmåga till rörlighet vilket kan ha tvingat sovjetiska förband att ta i beaktning att hotet från Stinger kunde finnas var som helst. Efter Stingers införande kom underrättelser att bli allt viktigare för planering av operationer, bl.a. för att kartlägga var Stinger fanns.⁹⁸

Understöd

Den viktigaste uppgiften arméflyget hade var att ge eldunderstöd till markförbanden. Den effektivaste metoden för detta var att helikoptrarna genomförde upprepade attackerade mot sedan tidigare planerade mål. Detta gjordes i närheten av markförband i strid.⁹⁹ För att en helikopter skulle kunna genomföra en attack vid höga flyghöjder krävdes det ofta att denna understöddes av andra helikoptrar. Dessa kunde nedhålla motståndarens luftvärn för att upprätthålla eget skydd. Attackerna genomfördes med så hög hastighet som möjligt och utflygning skedde över området där inget luftvärn fanns, detta för att minska tiden över målet samt även risken för bekämpning.¹⁰⁰ Genom att ta tillvara förmågan till rörlighet genom hög hastighet kunde även förmågan till skydd upprätthållas.

Då arméflyget understödde markförband kunde chefen vid markförbandet begära understöd. I normalfallet flög då ett par attackhelikoptrar in mot området på en höjd mellan 1500 till 2000 meter för att sedan cirkulera. FAC vid markförbandet eldledde därefter understödet. Detta visade sig effektivt då övriga helikoptrar kunde observera vad och var täthelikoptern bekämpade. Ytterligare en fördel var att om en helikopter besköts kunde bakomvarande bekämpa den plats varifrån elden kom.¹⁰¹ FAC var viktiga då de hade god förmåga till ledning i syfte att samordna luftstridskrafterna.

⁹⁶ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.23.

⁹⁷ Kuperman. 1999. s.245.

⁹⁸ Ibid. s.248.

⁹⁹ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.214.

¹⁰⁰ Ibid. s.214., Galeotti. 1995. s.196.

¹⁰¹ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.215.

Luftanfall

Luftanfallen eller luftlandsättningarna var ytterligare en av arméflygets viktigaste uppgifter. Detta omfattade både transport, landsättning och understöd av luftburna enheter. En luftanfallsstyrka kunde utgöras av flertalet helikoptrar och flygplan. Vissa delar ur styrkan hade bl.a. till uppgift att nedhålla motståndarens luftvärn,¹⁰² förbekämpa mål innan markoffensiver samt så var vissa helikoptrar avsatta för ledning och samordning.¹⁰³

Förberedelser för ett luftanfall innebar bl.a. noggrann planering av flyghöjd samt uträkning av möjlig lastvikt. Om luftlandsättningar skulle ske på högre höjder så gjorde besättningarna lättnader i vikten genom att lämna vissa vapen och skydd, minskade den luftburna styrkan och minskade mängden drivmedel.¹⁰⁴ Detta genomfördes för att upprätthålla rörlighet.

Under en luftlandsättningsoperation förbekämpade bl.a. attackhelikoptrar längs anflygningsstråken och i anfallsområdet. Detta för att bekämpa och nedhålla motståndaren i allmänhet men även specifikt luftvärn. Under inflygningen mot operationsområdet kunde luftlandsättningshelikoptrarna flyga på olika höjd för att försvåra för motståndaren att bekämpa dem. Omedelbart efter förbekämpningen skedde luftlandsättningen. Vilken understöddes av helikoptrar som isolerade landningsplatsen. Om misstanken fanns att motståndaren hade luftvärnsenheter i området, men om platserna var okända, så kunde skenmanövrar genomföras av helikoptrar för att locka fram ett eldöppnande och därefter bekämpa dessa.¹⁰⁵ Luftlandsättningarna understöddes också ofta av CAS flygplan som flög över området och bekämpade kända luftvärnsgrupperingar med bomber och automatkanon.¹⁰⁶

Ofta genomfördes luftlandsättningarna över ett område som Mujahedin försvarade. Vid dessa tillfällen bekämpade helikoptrarna enskilt motståndare med kulsprutor för att sedan landsätta sina soldater. Helikoptrarna lättade så snart det var möjligt och vidtog ”säkerhetsåtgärder” för att undgå bekämpning, samtidigt som de undvek kollisioner med andra helikoptrar.¹⁰⁷ Erfarenheter från strider kom att visa att urdragningen med luftlandsatt trupp ofta var mer problematisk än insättningen. Mujahedin kunde gruppera i dominerande terräng vid

¹⁰² Varushinin. Grau och Gress (red). 2002. s.201–202.

¹⁰³ Olsen, John Andreas, (red). *Global Air Power*. Washington, D.C.: Potomac Books, 2011. s.207.

¹⁰⁴ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.217.

¹⁰⁵ Kuperman. 1999. s.248.

¹⁰⁶ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.216–217.

¹⁰⁷ Ibid. s.217.

landningsplatserna och störa utflygningen.¹⁰⁸ Vad dessa ”säkerhetsåtgärder” var förklaras ej i källan, men det antyds att åtgärder vidtogs för eget skydd.

Luftlandsättning av spanings och sabotagegrupper krävde färre helikoptrar, men var fortfarande komplicerade att genomföra. Insättningarna genomfördes ofta i skymning. Helikoptrarna återgick till sina baser, men skulle markförbandet behöva understöd kunde helikoptrarna kallas tillbaka. Nattflygningar genomfördes med full mörkläggnings. Ljus användes endast sporadiskt för helikoptergruppens orientering i förhållande till varandra. För ytterligare säkerhet var gruppen även separerade med 100 till 200 meter i höjd.¹⁰⁹ Genom att uppträda i mörker kan förmågan skydd ha förstärkts då helikoptrarna kan ha varit svåra att upptäcka.

Särskilda uppgifter

Arméflyget genomförde systematiskt uppdrag för att förstöra Mujahedins grupperingar och vapenupplag. Samtliga flygförband flög dagligen tre eller fyra uppdrag, ofta understödda med CAS eller bombplan. Helikoptrar som avdelades för attackuppdrag genomförde även sök och räddnings uppgifter samt fotorekognosering efter genomförda attacker. Attackuppdrag kunde samordnas av en luftburen FAC som ledde in attackflyg. Anfallen fotodokumenterades ofta från helikoptrar för att sedan skickas till högre chefer.¹¹⁰ Dessas underlag kan ha använts för utvärdering eller und/info för kommande operationer.

Under kriget användes ofta arméflyget för att kontrollera karavaner. Uppgifterna genomfördes av sökgrupper uppsuttna i transporthelikoptrar och understöddes av vapenbestyckade helikoptrar. Dessa uppdrag genomfördes i regel tidigt på morgonen eller vid skymning då det var vanligt att Mujahedin karavaner omgrupperade. När en karavan upptäcktes kontrollerades den först från luften på en höjd av 1500 till 2000 meter. Om karavanen visade någon form av aggressivt handlande eller brukade sina vapen bekämpades den. Om däremot karavanen förblev fredlig luftlandsattes sökgrupperna för att genomföra en grundligare kontroll. Understödhelikoptrar cirkulerade beredda att understödja soldaterna på marken.¹¹¹

¹⁰⁸ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.217., Fremont-Barnes. 2012. s.28.

¹⁰⁹ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.217–218.

¹¹⁰ Ibid. s.218.

¹¹¹ Ibid. s.219.

Arméflyget genomförde även patruller,¹¹² eskorter, säkrande och rekognoscering av framryckningsvägar för egna underhållskonvojer. Om man stötte på en motståndare längs vägen bekämpades denne antingen enskilt av helikoptrarna eller samordnat genom ledning av FAC som fanns vid konvojen. Om motståndet var starkt kallades förstärkning in från närliggande flygbaser och eskorterande helikoptrar ledde in förstärkningen. Vid avslutad strid kunde helikoptrarna flyga ut skadade och essentiell materiel.¹¹³

En unik uppgift som arméflyget löste var ”free search and destroy”. Denna uppgift syftade till att begränsa gerillaaktiviteter nattetid. Ofta omgrupperade Mujahedin sina resurser och förberedde anfall i mörker. Uppgiften löstes av ett par eller en grupp helikoptrar genom patrullering. Dessa enheter flög på varierande höjder. Överträdelser som upptäcktes rapporterades till närmaste sovjetiska bas. Chefen vid basen hade underlag för planerade transporter för sitt område och kunde godkänna eventuell bekämpning av överträdelser.¹¹⁴

Vidare genomförde även arméflygets helikoptrar; transporter av underhåll, minläggning, eldreglerade artilleri och genomförde stridsfältsbelysning för markförband. Helikoptrar användes även som knutpunkter för samband både för redundans men även för samband mellan mark- och flygförband.¹¹⁵ Helikoptrarna kunde således förstärka förmågorna rörlighet, uthållighet, verkan och ledning.

4.3 Kriget innan 1986

Under de först tre månaderna av interventionen skedde tilltransport och organisering av sovjetiska styrkor till Afghanistan. Sovjetiska förband säkrade baser och viktiga installationer, bl.a. för egna underhålls transporter och skapa förutsättningar för uthållighet. Motståndet från Mujahedin var förhållandevis omfattande och kraftfullt.¹¹⁶

Vid början av interventionen insåg ledare för Mujahedin, efter strider med förhållandevis stora förluster, att om de behöll sina dittills stora och förhållandevis konventionella enheter så skulle de snart bekämpas. De storskaliga formationerna övergavs med tiden och istället sattes

¹¹² Westermann. 1999.

¹¹³ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.219.

¹¹⁴ Ibid. s.219–220.

¹¹⁵ Ibid. s.220–221.

¹¹⁶ Runov. Grau och Gress (red). 2002. s.12.

gerillagrupper om ca 20 till 100 personer upp. Deras uppträdande kom sedan att präglas av gerillakrigföring. Vidare flyttade stora delare av Mujahedin till mer skyddade platser i bergsregioner.¹¹⁷ Detta medförde att Sovjet, som försökte använda sina stora kvantiteter av personal i ”klassiska” offensiva operationer, stötte på problem. Mujahedin hade börja anamma en form av manöverkrigföring som grundade sig på rörlighet för att uppträda med små förband på oväntade platser. Vilket resulterade i att Sovjets förmåga till verkan mot dessa begränsades då grupperna var svåra att anfälla och följa efter.¹¹⁸ Vidare medgavs Mujahedin möjligheten att relativt enkelt smälta in bland civilbefolkningen. Detta försvårade ytterligare för sovjetiska styrkor att identifiera och bekämpa dessa.¹¹⁹ De små enheterna, deras okonventionella uppträdande, förmåga till rörlighet samt grupperingar i bergsterräng medgav ett visst skydd och möjlighet till verkan för Mujahedin.

Mujahedins generella gerillataktik innebar att de: undvek överlägsna sovjetiska styrkor, överraskningsanfall genomfördes mot mindre styrkor, striderna var okonventionella, samt att de band motståndaren i strid samtidigt som omfattningar eller kringgångar gjordes med små autonoma grupper. Om Mujahedin hamnade i strid med större sovjetiska styrkor, som ofta skedde vid försvar av baser eller då de omringats, gick de ofta in i närstrid.¹²⁰ Där det var svårt för sovjetiska styrkor att använda artilleri eller flygunderstöd. Under dessa förutsättningar försökte Sovjet att utöva konventionell strid och överläget i styrka och resurser.¹²¹ De nya vapen som Mujahedin utrustades med, automatvapen och lätta pansarvärnsvapen (RPG-7), var bättre lämpade för närstrid än vapen de tidigare nyttjat.¹²² De nya vapnen medgav bättre möjligheter till verkan mot både bepansrade fordon men även helikoptrar.

Sovjet identifierade förhållandevis tidigt att indirekt metod var det enda sättet att nå några avgörande resultat mot Mujahedin. Detta gjordes genom att angripa deras underhåll och förmåga till uthållighet. Detta genomfördes under två skeden varav det första innebar att bryta den samverkan och stöttning Mujahedin fick från lokalbefolkningen på landsbygden.¹²³ Då Mujahedins möjligheter till underhåll från lokalbefolkningen reducerats tvingades de upprätta

¹¹⁷ Runov. Grau och Gress (red). 2002. s.13.

¹¹⁸ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.19., Westermann. 1999.

¹¹⁹ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.20.

¹²⁰ Jalali och Grau. 2010. s.239.

¹²¹ Runov. Grau och Gress (red). 2002. s.13.

¹²² Grau och Gress (red). 2002. s.29.

¹²³ Ibid. s.29., Westermann. 1999.

egna baser för underhåll och uthållighet. Skyddet kring baserna bestod ofta av poster längs infartsleder bl.a. beväpnade med luftvärnsrobotar.¹²⁴ Under det andra skedet kom Sovjets anfall att riktas mot dessa baser.

Sovjetiska förband var generellt operationellt orienterade under krigets inledning, dock uppstod behovet av beslutsfattande på taktisk nivå.¹²⁵ Luftlandsättningar av mindre styrkor kunde bl.a. kräva autonoma uppträdanden. Sovjetiska doktriner, reglementen och taktik var generellt innan konflikten anpassade för ett fullskaligt reguljärt krig. Denna nya konflikt krävde att de utvecklade nya tillvägagångssätt, rutiner och stridsindelningar. Detta gällde tillika mark- som flygförband. Sovjet tvingades testa sig fram till nya metoder och tillvägagångssätt för att möta Mujahedin.¹²⁶

Ungefär ett år efter inträngandet i Afghanistan skulle det visa sig att de sovjetiska bataljonerna saknade adekvata verkanssystem under enskilt uppträdande. Detta kunde förebyggas genom understöd av bl.a. två eller tre sektioner attack/bomb flygplan och fyra till sex sektioner transport- eller vapenbestyckade helikoptrar.¹²⁷ I stort kom alla operationer att genomföras med stridsgrupper.¹²⁸ Vid 1982 hade sovjetiska styrkor kommit fram till att den operationella manöverenheten vid basanfall var en förstärkt sovjetisk bataljon. Dessa bataljoners förmåga till rörlighet var relativt goda då bl.a. omfattningar och luftlandsättningar med helikoptrar kunde genomföras på djupet av Mujahedins grupperingar. Bataljonerna kunde även nyttja understöd av artilleri och attackhelikoptrar.¹²⁹ Helikoptrarna förstärkte förmågorna rörlighet och verkan.

Mellan 1980 och 1985 skedde bl.a. sovjetisk styrketillväxt och under perioden fanns t.ex. 500 sovjetiska flygplan och helikoptrar i Afghanistan.¹³⁰ Uppgifter från Westermann menar dock att antalet helikoptrar minskade konstant under konflikten: från 600 st. 1982, 350 st. 1985, 325 st. 1986 till 275 st. 1988.¹³¹ Flygförband och luftlandsättningsförband fanns grupperade i större

¹²⁴ Varushinin. Grau och Gress (red). 2002. s.206–207.

¹²⁵ Grau och Gress (red). 2002. s.30.

¹²⁶ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.19., Westermann. 1999.

¹²⁷ Runov, V.A., "Organization, Armament, and Training of the Limited Contingent of Soviet Forces and Government of Afghanistan Armed Forces" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 35-72. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002. s.36.

¹²⁸ Runov, V.A., "Conclusion" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 304-310. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002. s.306.

¹²⁹ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.21.

¹³⁰ Ibid. s.20.

¹³¹ Westermann. 1999.

delen av landet.¹³² Under denna period genomförde sovjetiska förband otaliga operationer.¹³³ Mujahedin kontrollerade i stort landsbygden medan sovjetiska och afghanska reguljära förband kontrollerade städerna och det större vägnätet. Mujahedin växte konstant och trots det utpräglade gerillakriget så grundades även semireguljära förband. Dessa stred med inslag av ”manöverkrig” under offensiver och enheterna kunde uppgå till 900 man. De semireguljära enheterna organiserades oftast vid baserna eller flyktingläger bl.a. vid den Pakistanska gränsen. Enheterna var både välövade, välbeväpnade och var inte naturligt låsta till en plats utan hade även god rörlighet.¹³⁴

Kontinuerligt under kriget arbetade arméflyget med att finna nya och effektivisera taktiker och tillvägagångssätt. Även vapen och plattformar förbättrades, bl.a. installerades nya mörkersikten och kikare. Man testade även att montera målsökande verkansdelar på attackraketer i ett försök att öka chansen till verkan med vapnen.¹³⁵ När exakt dessa förändringar genomfördes framgår inte. Likväl gjordes försök att förstärka plattformarnas förmåga till verkan och rörlighet generellt men även nattetid.

Arméflyget ställdes genom kriget inför olika typer av hot som krävde förändringar i taktik och uppträdande. Exempelvis ändrades marschhöjderna under olika perioder av kriget för att motverka Mujahedins luftvärn. I början av kriget fram till någon gång under 1981 flög helikoptrar på lägsta tillåtna höjd. Mujahedins ökade tillgång på vapen gjorde dock att det inte länge vara säkert att flyga mycket lågt och antalet helikoptrar som skadades i strid ökade. Arbetshöjden för helikoptrar ökades till mellan 500 till 700 meter. Detta minskade riskerna för att bli träffad av Mujahedins projektluftvärn (kulsprutor), dock förblev antalet skador förhållandevis höga. Med införandet av den handburna luftmålsroboten ”Strella-2”¹³⁶ tvingades arméflyget att öka flyghöjden ytterligare till 1500 meter ovan mark.¹³⁷

För att ytterligare öka skyddet för helikoptrarna installerades på bred front ”avgasfördelare” för att sprida ut de varma avgaserna. Vidare installerades även kastare för facklor, vilka fälldes bakom helikoptern över områden där misstanke fanns att Mujahedins luftvärn kunde

¹³² Grau och Gress (red). 2002. s.317, 320, 322.

¹³³ Runov. Grau och Gress (red). 2002. s.13.

¹³⁴ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.24.

¹³⁵ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.215.

¹³⁶ Kuperman. 1999. s.221. Sovjetisk IR-sökande luftvärnsrobot som är jämförbar med FIM-43 ”Redeye” (föregångaren till Stinger).

¹³⁷ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.212–213.

finnas grupperade. Facklorna var ämnade att styra bort eventuella robotar som söker efter infraröda källor bort från helikoptern. 1983 lär bl.a. de sovjetiska flygstridskrafternas användande av facklor och infraröda skenmål ha ökat p.g.a. luftvärnshotet.¹³⁸

Ovan nämnda uppgifter antyder att dessa tekniska förändringar skedde innan införandet av Stinger. I Kupermans artikel antydes det däremot att samma åtgärder genomfördes efter införandet av Stinger för att öka det egna skyddet, dock framgår det inte vilka plattformar dessa genomfördes på. Robotvarnare skulle även ha installerats.¹³⁹ Vidare nämns även i artikeln att leveransen av Stinger skulle ha försenats med motivet att Sovjet utvecklat motmedel som kunnat begränsa Stingers effektivitet och att nya utredningar skulle vara nödvändiga för att klargöra om införandet skulle genomföras.¹⁴⁰ Detta kan antyda att Sovjets tekniska förändringar faktiskt genomfördes innan Stinger introducerades.

Mellan 1985 och 1986 inledde sovjetiska styrkor ett tvåstegsskifte från att bedriva aktiva strider till att mer stötta den reguljära afghanska armén med flyg, artilleri och ingenjörsheter. Sovjetiska specialförband, Spetsnaz, fortsatte genomföra insatser för att stoppa vapen- och ammunitionsmuggling över gränsen. Under perioden fick den afghanska armén ta över de flesta större operationerna, men med bristande förmåga att genomföra dessa självständigt.¹⁴¹ Under denna period fortsatte sovjetiska förband att genomföra specifika insatser baserade på underrättelser. Över tiden genomfördes emellertid vissa större operationer som involverade bl.a. eskort och säkrande av militära och civila installationer.¹⁴²

Under den tidigare delen av kriget användes Mi-6 transport- och Mi-8 vapenbestyckade transporthelikoptrarna frekvent för personaltransporter. De kunde lasta 40 respektive 10 fullt utrustade soldater. Dock kom Mi-6 efter 1985 p.g.a. Mujahedins ökade luftvärnsförmåga, att endast transportera materiel. Personaltransporter kom att genomföras uteslutande med Mi-8.¹⁴³

¹³⁸ Flintham. 1989. s.206., Braithwaite. 2011. s.204., Westermann. 1999.

¹³⁹ Kuperman. 1999. s.248.

¹⁴⁰ Ibid. s.235.

¹⁴¹ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.27.

¹⁴² Runov. Grau och Gress (red). 2002. s.13.

¹⁴³ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.220.

4.4 Kriget efter 1986

Tvåstegsskiftet för att överlämna mer uppgifter till afghanska reguljära förband fortsatte till ungefär 1987.¹⁴⁴ Under denna period nåddes toppen av antalet sovjetiska styrkor i Afghanistan. Utöver markförbanden fanns fyra regementen med flygstridskrafter samt tre regementen med helikoptrar.¹⁴⁵ Under den senare halvan av 1986 drogs sex sovjetiska regementen ur Afghanistan (stridsvagnar och luftvärn).¹⁴⁶ Troligen då dessa hade en begränsad förmåga till rörlighet då de på grund av sin tyngd ofta blev bundna till vägar. Vid strider under denna period understöddes sovjetiska styrkor bl.a. med artilleri, Mi-24 attackhelikoptrar och SU-25 CAS flygplan.¹⁴⁷ Mujahedin fortsatte att använda okonventionella metoder. Det finns exempel från strider under denna period där de utnyttjat tecken för sovjetiska förband på marken i syfte att undgå bekämpning och vilseleda luftburet understöd.¹⁴⁸

Perioden från 1987 till 1989 kännetecknas av att sovjetiska styrkor deltog i fåtalet offensiva strider och att den slutliga urdragningen förbereddes och genomfördes. Arbetet för att återinrätta den reguljära afghanska armén samt förberedelser för den slutliga urdragningen påbörjades.¹⁴⁹

I april 1987 genomfördes ett samordnat anfall av sovjetiska och reguljära afghanska styrkor mot en stark Mujahedinbas i Nangrahar provinsen. I området fanns flera grupper av Mujahedin som uppgick till uppskattningsvis 500 välbeväpnade gerillamän. Sovjetiskt flyg verkade under 18 dagar innan operationen för att förbekämpa området. Markförbanden anföll området på två flanker med en bredd av ca en mil. Samtidigt bekämpades Mujahedins grupperingar av flygstridskrafter. Efter bekämpningen luftlandsattes omkring 40 till 50 helikopterlastar med soldater centralt i området mellan två stora Mujahedin grupperingar. Luftlandsättningen begränsade Mujahedins rörlighet och hindrade dem att förstärka den ena eller den andra flanken.¹⁵⁰ Genom att bruka arméflygets förmåga till rörlighet på detta sätt kunde även förmågan till verkan uppnås på Mujahedin och begränsa deras handlingsmöjligheter.

¹⁴⁴ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.27.

¹⁴⁵ Ibid. s.26. jmf. Westermann. 1999.: Att antalet helikoptrar konstant sjönk under konflikten.

¹⁴⁶ Vashchenko. Grau och Gress (red). 2002. s.26–27.

¹⁴⁷ Grau (red). 1998. s.36–39.

¹⁴⁸ Runov. Grau och Gress (red). 2002. s.36–39.

¹⁴⁹ Ibid. s.13.

¹⁵⁰ Jalali och Grau. 2010. s.237–238.

I slutet av augusti 1987 genomfördes en operation där bristen på helikoptrar visade sig markant. Under operationen tvingades 14 stycken Mi-8 helikoptrar flyga tolv företag vardera för att luftlandsätta de 1700 soldater som skulle delta i operationen.¹⁵¹

För Mujahedin var helikopterluftlandsättningar ett återkommande och svårlöst problem genom hela konflikten.¹⁵² Tidigare under kriget var sovjetiska förband förhållandevis återhållsamma och försiktiga med luftlandsättningar, men allteftersom kriget fortsatte och de fick större förtroende för konceptet så genomfördes anfällen allt djupare och aggressivare. Mujahedin lärde sig med tiden att motverka och reducera verkan av luftlandsättningar bl.a. genom: noggrann planering, övning, system för varning, luftvärnsanfall, minering av troliga landningsplatser samt omfattande eld med pansarvärnsvapen (RPG) mot hovrande eller landande helikoptrar. De kom även att gå i närstrid för att försvåra bekämpning från sovjetiskt luftunderstöd.¹⁵³ Medelst förberedelser och att ta tillvara förmågan verkan genom t.ex. luftförsvar (även om det var med RPG) kunde Mujahedin upprätthålla ett visst skydd mot luftlandsättningar.

Under september 1986 visade sig Stingers förmåga till verkan för första gången, då tre sovjetiska attackhelikoptrar sköts ner av en Mujahedingrupp.¹⁵⁴ Med införandet av Stinger kom hotet att öka återigen för arméflyget. Mujahedin utrustade med denna robot hade möjlighet att träffa ett mål på 4800 meter avstånd och på en höjd av 2000 meter.¹⁵⁵ Förändringar av arméflygets taktik och utrustning skedde i stort under hela kriget. Kozlov (ryska generalstaben) menar bl.a. att med införandet av Stinger begränsades användandet av helikoptrar, men i slutändan krävdes skickliga helikopterpiloter:

The Soviet command had to severely limit the employment of helicopters, especially during daylight. However, it was impossible to abandon the use of rotary-wing aircraft completely. Helicopter pilots had to become even more skilled to survive.¹⁵⁶

I en rapport från CIA daterad 1987-09-02 återfinns under ”Events on the ground this year” bl.a. att ”insurgenter” har fått tillgång till bättre vapen och har lyckats bra med att

¹⁵¹ Grau och Gress (red). 2002. s.217.

¹⁵² Jalali och Grau. 2010. s.227.

¹⁵³ Ibid. s.239.

¹⁵⁴ Gisick. 2008., Kuperman. 1999. s.235.

¹⁵⁵ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.212–213.

¹⁵⁶ Ibid. s.213.

implementera dessa. Vidare står även för att Sovjet skall nå effekt i landet: ”They will need to devise tactics to counter insurgent air defenses and increase their efforts to interdict insurgent logistics.”¹⁵⁷ Uppgifterna kommer från amerikansk sida och saknar kanske information som Sovjet hade vid givet tillfälle. Dock indikerar de på att insurgenterna, förmodligen Mujahedin, har fått tillgång till bättre vapen och implementerat dessa. Då det nämns att åtgärder måste vidtas mot luftvärn så är det inte omöjligt att man bl.a. har Stinger i åtanke. Detta kan vara en antydning till att Mujahedins förmåga till verkan mot luftmål förstärkts. Det som kan stärka antagandet är att rapporten är daterad efter att Stinger introducerades under 1986.¹⁵⁸

I uppgifter från Kozlov framgår att det sovjetiska arméflyget led förluster av totalt 329 helikoptrar under kriget. Förlusterna grundade sig bl.a. i dålig rekognoscering av motståndaren och dennes luftvärnsenheter, bristande planering och ledning av strid samt de bristande förberedelserna och ersättningarna av flygande personal. Det förmodligen största misstaget var dock överanvändandet av arméflyget. Efterfrågan på arméflygs understöd ökade konstant genom kriget. Detta resulterade i ökade antal uppdrag som skulle lösas av besättningarna. Det genomsnittliga antalet uppdrag för piloterna var sex till åtta per dygn. Besättningarna uppvisade olika symptom av utmattning, desorientering samt upprepade och tydliga fall av psykologiska sammanbrott. Samtidigt visade sig sovjetiska helikoptrar dåligt lämpade för strid i höga berg eller i områden med höga lufttemperaturer. Helikoptrarna var för tunga och för lätt beväpnade. Dessa problem uppenbarade sig oftast när helikoptrarna befann sig i strid.¹⁵⁹

Genom ett överanvändande togs inte hänsyn gentemot förmågan uthållighet. Vilket i kombination med dålig und/info och planering samt helikoptrarnas begränsningar i rörlighet vid höga flyghöjder, kan ha resulterat i fler förluster än vad som kan ha skett om dessa istället beaktats.

¹⁵⁷ CIA. ”Current Soviet Strategy on Afghanistan” 1987-09-02
http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0001475990.pdf (2013-04-28)

¹⁵⁸ Gisick. 2008.

¹⁵⁹ Kozlov. Grau och Gress (red). 2002. s.221–222.

5 Analys av taktiska förändringar

Denna analys syftar till att besvara undersökningens forskningsfrågor. I analysen används de grundläggande förmågorna för att pointera möjliga faktorer som kan ha legat till grund för en förändring i taktik. Vidare appliceras begreppen taktikanpassning och taktikutveckling för att kategorisera förändringar i taktik och tillvägagångssätt.

Hur såg det sovjetiska arméflygets taktik ut vad beträffar nyttjande av helikoptrar innan respektive efter 1986 i Sovjet-Afghanistan kriget.

Det som utmärkte sovjetisk taktik inledningsvis i kriget var de stora truppformationerna och de ”klassiska” reguljära strider förbanden försökte föra. I och med att Mujahedin delade upp sig i mindre grupper och förflyttade sig till bergsregioner. Genomförde sovjetiska enheter en taktikutveckling fram till 1982 då olika ”organisationer” dvs. truppsammansättningar i stridsgrupper testades. Detta gjordes för att öka förmågan rörlighet i syfte att nå Mujahedin och dennes baser i bergen. Den ”optimala” organisationen för basanfall visade sig vara en förstärkt sovjetisk bataljon. Genom att nyttja arméflygets helikopterförband för understöd och luftlandsättningar ökades förmågan rörlighet och verkan. Detta medgav bl.a. förmågan att påverka Mujahedin på djupet av dennes gruppering.

Innan 1986 utövade sovjetiska styrkor en indirekt metod för att nå verkan på Mujahedin. Mujahedins underhåll angreps i två faser, troligen i syfte att reducera deras uthållighet. Detta gjordes genom att inledningsvis bryta Mujahedins samverkan med lokalbefolkningen för underhåll. Under den andra fasen angreps Mujahedins underhållsbaser.

Det ökade hotet från Mujahedins luftvärn tvingade det sovjetiska arméflyget att taktikanpassa bl.a. genom att höja arbetshöjden för helikoptrar. Då dessa inledningsvis i kriget flög på väldigt låg höjd visade sig skyddet brista då antalet skadade helikoptrar ökade. Orsaken till dessa anpassningar kan inledningsvis berott på Mujahedins projektluftvärn (i huvudsak kulsprutor). Det är oklart i detalj när, men baserat på uppgifter från Kozlov, så genomfördes en taktikutveckling för att minska hotet från luftvärnsroboten Strella-2 (d.v.s. innan 1986). Detta för att höja helikoptrarnas förmåga till skydd. ”Avgasfördelare” och facklor installerades bl.a. på flertalet helikoptrar. Arbetshöjden utökades även ytterligare till 1500 meter ovan mark. Således hade en taktikutveckling förmodligen redan skett för att reducera

hotet från IR-sökande luftvärnsrobotar innan Stinger introducerats. Detta är rimligt då även uppgifter från Kuperman hävdar att införandet av Stinger försenades. Anledningen lär ha varit att Sovjet vidtagit åtgärder som kunde påverka Stingers effektivitet. Detta kan vara just de åtgärder som beskrivits ovan.

Baserat på uppgifter från Kozlov genomfördes ytterligare en taktikanpassning av arméflyget vid 1985. Detta då Mi-6 helikoptrarna slutade användas för trupptransport p.g.a. Mujahedins ökade förmåga till verkan mot luftmål. Istället skulle dessa helikoptrar komma att transportera underhåll. Trupptransporter genomfördes hädanefter med Mi-8. Denna anpassning tycks inte ha något direkt samband med Stinger då den genomfördes innan Stingers introduktion.

Enligt uppgifter från Kuperman och Westermann kan ytterligare taktikutvecklingar ha skett hos det sovjetiska arméflyget efter Stingers introduktion. Denna utveckling kan ha skett genom att fler tekniska åtgärder installerats; facklor, IR-falskmål och robotvarnare. Vidare sänktes även operationshöjden för arméflygets helikoptrar till den lägsta möjliga ovan mark. Detta för att inte visa en tydlig IR signatur mot himlen på hög höjd. Dock medförde detta en risk för bekämpning från finkalibriga vapen på marken. Lågflygningen kan komma av att hotet från Stinger värderades som större än t.ex. projektilluftvärnet på marken. Genom att flyga mycket lågt kan piloterna ha utnyttjat terrängen mer till sin fördel. Genom detta kan även möjligheterna till skott med Stinger ha reducerats.

Baserat på uppgifter från Kozlov, Kuperman, Grau och Gress så genomfördes även en taktikanpassning då antalet flygningar i dagsljus med helikoptrar begränsades efter Stingers införande. Genom att flyga nattetid var det svårare att upptäcka helikoptrarna. Detta gjorde det svårare för eventuella Stingerskyttar att upptäcka och bekämpa helikoptrarna. Flygning nattetid begränsade Stingerskyttars förmåga till verkan och helikoptrarnas skydd ökade.

Mellan 1985-1987 och i stort även till 1989 genomförde sovjetiska styrkor få offensiva operationer. Fortsättningsvis genomfördes specifika insatser baserade på underrättelser. Dock finns exempel på storskaliga operationer under 1987.

Hur såg Mujahedins taktik ut innan respektive efter 1986 i Sovjet-Afghanistan kriget.

Inledningsvis i kriget hade Mujahedin generellt stora grupperingar. Efter strider med sovjetiska styrkor genomfördes en taktikanpassning för att öka förmågan skydd. Detta uppnåddes då de större enheterna splittrades till förmån för mindre grupper. Skyddet ökade även då många Mujahedin drog sig till bergsregioner. Bergen medgav både fysiskt skydd samt möjligheten att hålla sig dold.

Även Mujahedin brukade en indirekt metod för att nå verkan på sovjetiska förbands uthållighet. Detta genomfördes bl.a. genom eldöverfall på underhållstransporter. Med nya vapen kan Mujahedin ha genomfört en taktikanpassning då även möjligheten nu fanns att bedriva närstrid effektivare. Vidare hade sovjetiska förbanden generellt problem att använda artilleri och flygunderstöd vid korta stridsavstånd. En effekt kan ha blivit att Mujahedins skydd uppgått.

Då Sovjet brutit Mujahedins samverkan med lokalbefolkningen och de dragit sig till bergsregioner, tvingades Mujahedin att upprätta egna underhållsbaser. Dessa baser kunde bl.a. försvaras genom att poster med luftvärnsrobotar upprättades längs inflygningsvägar. Luftvärnsvapnen förvarades generellt undangömda om de inte omedelbart behövdes. Detta gjorde det svårt för sovjetiska styrkor att veta var dessa möjligen fanns och kan ha skapat en osäkerhet hos luftstridskrafterna. Genom att hålla vapnen och sig själva dolda kan Mujahedin även förstärkt sitt skydd.

Under 1986 skjuts tre helikoptrar ner av Mujahedin beväpnade med Stingerrobotar.

De sovjetiska helikopterluftlandsättningarna var i regel ett problem för Mujahedin. Med tiden genomförde de taktikanpassningar för att nå verkan mot landsättningarna, bl.a. genom att utföra luftvärnsöverfall kunde de nå verkan och möjligen öka det egna skyddet.

Mujahedin genomförde även taktikanpassningar för att under den senare delen av kriget nå verkan mot sovjetiska luftstridskrafter då ”nomadiska överfall” genomfördes. Genom rörlighet kunde Mujahedin uppträda på oväntade platser eller på djupet av sovjetiska grupperingar, exempelvis vid flygbaser, för att uppnå verkan.

6 Diskussion

Syftet med denna undersökning är att undersöka vilken inverkan Stinger hade på sovjetiska styrkors taktik och nyttjande av arméflygets helikoptrar i Afghanistan. Materialet som studerats har indikerat att vissa förändringar genomfördes av det sovjetiska arméflyget efter att Stinger infördes. Nedan diskuteras undersökningen i sin helhet, det sovjetiska arméflyget generellt under kriget samt så diskuteras tre ämnen som är av intresse för denna undersökning.

Undersökningen

Författaren förväntade sig att mer material skulle finnas kring ämnet Stinger i Sovjet-Afghanistan kriget samt fler sammanställda uppgifter om Stinger. Författaren finner det något förbryllande att det har varit svårt att hitta konkreta uppgifter om Stinger i kriget. Trots att händelsen stundtals varit vida uppmärksammas och kontroversiell tycks ämnet vara de facto mytomspunnet. Detta kan bero delvis på att relevanta dokument fortfarande kan vara hemlighetsstämplade och inte publicerade samt att det möjligen råder en generell okunskap eller oförståelse på området.

Just myterna och oklarheterna kring Stinger kan kanske spåras till en form av patriotism. Uttrycket ”Stingereffekten” kan bl.a. indikera en ideologi att hela händelsen med Stingerrobotar till Mujahedin var något större än vad det faktiskt kanske var; en relativt effektiv luftvärnsrobot. Från amerikansk sida fanns det kanske en vilja eller stolthet att hävda att Stinger var det system som drev ut hela Sovjet ur Afghanistan. Detta samtidigt som att det kan från sovjetisk sida finnas en ovilja att erkänna att robotarna faktiskt var ett kvalificerat problem. Författaren ser efter denna undersökning inte någon ”Stingereffekt” under Sovjet-Afghanistan kriget, utan snarar taktikanpassningar och taktikutvecklingar som gjordes av både Sovjet och Mujahedin under ett krig där Stinger endast var en del.

Det sovjetiska arméflyget under Sovjet-Afghanistan kriget

Arméflyget hade en central roll under kriget. Dock var deras resurser ändliga och efterfrågan stor. Detta kan rent av ha gjort dem essentiella för många sovjetiska operationer. Om uppgifterna är till fullo korrekta för antalet uppdrag per dygn för helikopterbesättningarna, synes det inte konstigt att besättningar var utmattade. Det kan även ha inneburit att helikopterbesättningar blev oaktsamma. Detta i kombination med introduktionen av Stinger kan möjligen ha resulterat i en ökning av antalet nedskjutningar. Emellertid hade förmodligen

redan taktikutvecklingar skett för att öka skyddet mot IR-sökande luftvärnsrobotar. Genom detta bör Stingers inverkan inte varit så stor som vad den kan tyckas vid en första anblick.

Planering och genomförande av operationer

I kapitel 4 beskrivs det sovjetiska arméflyget baserat på uppgifter från Kozlov. Uppgifter som återkommer är att luftoperationer genomfördes på flyghöjder mellan 1500-2000 meter. Detta kan tyda på att de taktiker och metoder som beskrivs, är de som nyttjades efter taktikutvecklingen som skedde för att reducera verkan av Strella-2. De beskrivna taktikerna kan således ligga i fas för Stingers introduktion. Vidare nämns även att förmågan und/info användes för att bl.a. fotorekognosera områden där operationer skulle genomföras. Runov menar att karakteristiskt för sovjetiska operationer mellan 1985 och 1987 var just att dessa grundade sig på und/info. Detta kan antyda att de beskrivna taktikerna och metoderna för det sovjetiska arméflyget i kapitel 4 användes mellan 1985 och 1987. Möjligen kan Stinger ha påverkat dessa taktiker och metoder.

De und/info inhämtningar som genomfördes inför sovjetiska luftoperationer vid denna tid, 1985-87, syftade bl.a. till att kartlägga möjliga platser där Mujahedins luftvärn kunde uppträda. I Kupermans artikel menas även att efterfrågan på und/info ökade efter Stingers införande. Vidare menar Kozlov att åtgärder planerades för att nedhålla Mujahedins luftvärn och vissa enheter fick dessa uppgifter tilldelade sig under operationer. Stinger kan således ha bidragit till att dessa åtgärder genomfördes, men högst troligt inte uteslutande då Mujahedin hade tillgång till andra vapen för verkan mot luftmål. Dock kan Stinger då den hade förmågan att verka på högre höjd och längre avstånd än tidigare system Mujahedin haft tillgång till, ha inneburit ett större hot mot sovjetiska luftstridskrafter. Detta kan ha inneburit att det sovjetiska arméflyget genomfört en taktikutveckling för att minska verkan av Stinger. Detta kan ha gjorts genom att mer underrättelser samlades in innan operationer för att kartlägga var Stingerrobotar kunde finnas. Detta påstående stöds även av uppgifter från Kuperman som menar att efterfrågan på underrättelser ökade efter Stingers införande. Vidare kan denna utveckling ha inneburit att mer resurser blev nödvändiga att avdela för att nedhålla motståndarens luftvärn under operationer.

Reducering av flygning under dagtid och Lågflygning

Då en taktikutveckling redan skett mot andra luftvärnsrobotar. Kan Stingers införande ha framtingat ytterligare taktikanpassningar av det sovjetiska arméflyget för att begränsa risken för bekämpning av Stinger.

Stinger tvingade det sovjetiska arméflyget till en taktikanpassning då flygning under dag med helikoptrar begränsades. Både Kozlov, Kuperman samt Grau och Gress menar att med Stingers införande begränsade flygning med helikoptrar under dag. Detta för att minska risken för att bekämpas av Stinger. Genom att begränsa flygning dagtid och kanske istället flyga i mörker, så kan helikoptrarnas skydd ha ökats. Då de var svåra att upptäcka och bekämpa. Dock lär detta med stor sannolikhet ha begränsat helikoptrarnas verkan och generella effekt under dagtid.

Stinger kan ha tvingat det sovjetiska arméflyget att ytterligare taktikanpassa. Sovjetiska helikoptrar kan ha tvingats att flyga mycket lågt. I uppgifter från Kuperman och Westermann framgår att sovjetiska helikoptrar började flyga mycket lågt efter introduktionen av Stinger. Uppgifter från Kozlov menar att generellt under kriget höjdes arbetshöjden för helikoptrar för att begränsa verkan av Mujahedins tidiga luftvärn. Likväl hävdar han att helikoptrarna hade en teknisk begränsning vid flygning på 2500 meter och över. Genom att helikoptrarna kanske inte kunde flyga mycket högre kan det sovjetiska arméflyget ha taktikanpassat flyghöjden till ett minimum. Med lågflygningen kunde helikoptrarna utnyttja terrängen till sin fördel på ett bättre sätt än vid högre flyghöjder. Vidare kan lågflygningen ha begränsat helikoptrarnas IR signaturer. Som annars är tydlig mot en kall himmel, vilket kan vara fallet vid högre flyghöjder. Dock lär den låga flyghöjden återigen ha exponerat helikoptrarna för eld från finkalibriga vapen på marken.

6.1 Slutsatser

Tre slutsatser har dragits av denna undersökning. De två första baseras bl.a. på uppgifter från den ryska generalstaben. Den första omfattar hur Stinger kan ha påverkat planering och genomförande av operationer. Den andra omfattar helikoptrars taktik och uppträdande efter Stingers införande. Den tredje baseras på övrig litteratur som studerats under denna undersökning och behandlar flyghöjd för helikoptrar.

Första slutsatsen är att införandet av Stinger kan ha krävt att det sovjetiska arméflyget avdelade mer resurser för planering och genomförande av operationer. Runov (ryska generalstaben) menar att kännetecknande för operationer som genomfördes mellan 1985-87 var att de baserades på underrättelser och information. I uppgifter från Kozlov (ryska generalstaben) framgår det att underrättelse och informationsinhämtning inför operationer var av stor vikt. Detta bl.a. för att kartlägga möjliga luftvärnsställningar. Kozlov beskriver även metoder och taktiker som det sovjetiska arméflyget nyttjade för att nedhålla motståndarens luftvärn. Uppgifter från Kuperman menar även att efterfrågan på underrättelser ökade efter Stingers införande.

Med detta i åtanke dras slutsatsen att med införandet av Stinger kan det sovjetiska arméflyget varit tvungna att avdela mer resurser för planering av och genomföranden av operationer. Arméflyget kan ha genomfört en taktikutveckling för att effektivisera operationer. Mer underrättelser kan ha varit nödvändigt att samla in för planering av operationer. Underrättelserna kan bl.a. ha varit av stor vikt även för att planera åtgärder mot Stinger. Vidare är det även rimligt att anta att mer resurser avdelades för att nedhålla motståndarens luftvärn. Detta då Stinger var ett effektivare luftvärnsvapen än vad som tidigare uppträtt under kriget.

Den andra slutsatsen är att Stinger reducerade det sovjetiska arméflygets flygningar med helikoptrar under dagtid. Både Kozlov (ryska generalstaben), Westerman, Grau och Gress menar att antalet operationer med helikoptrar under dagtid kom att reduceras med Stingers införande. Det synes som att Stinger faktiskt begränsade flygningar med helikoptrar under dagtid. Fler operationer kan däremot ha genomförts nattetid.

Det sovjetiska arméflyget genomförde en taktikanpassning för att inte påverkas av Stingerrobotar. Genom att begränsa flygningar under dagtid reducerades verkan från Stinger. Operationer nattetid kan ha gett sovjetiska helikoptrar ett visst skydd då de var svåra att upptäcka och därigenom även svåra att bekämpa med bl.a. Stinger. Detta är en väldigt tydlig taktikanpassning. Detta då det gjordes som en åtgärd mot Stinger (en anpassning till motståndaren) och att det var en förändring i uppträdande. Således kan denna anpassning ha varit relativt enkel att genomföra. Dock lär det även ha medfört att det sovjetiska arméflygets verkan under dagtid reducerades.

Den tredje och avslutande slutsatsen är att införandet av Stinger kan ha tvingat sovjetiska helikoptrar till att flyga mycket lågt. Under Sovjet-Afghanistan kriget genomförde det sovjetiska arméflyget ett antal taktikanpassningar för att begränsa verkan av Mujahedins luftvärn. Enligt uppgifter från Kozlov (ryska generalstaben) höjdes arbetshöjden för helikoptrar vid ett flertal tillfällen under kriget. Enligt Kozlov hade dock helikoptrarna en teknisk begränsning vid flygning över 2500 m då deras effektivitet nedgick väsentligt. Istället för att ytterligare höja flyghöjden kan den istället ha sänkts.

Uppgifter från både Kuperman och Westermann menar att efter införandet av Stinger började sovjetiska helikoptrar flyga mycket lågt. Genom att flyga lågt kunde helikoptrarna använda sig av terrängen på ett bättre sätt än vid högre flyghöjder. Genom att flyga lågt och utnyttja terrängen kan det ha försvårat för eventuella Stingerskyttar att hinna reagera. Till exempel då helikoptrar snabbt kunde dyka upp bakom en höjd för att passera och gå ner bakom en annan. Vidare kunde lågflygning reducera helikoptrarnas IR signatur då de flög nära marken. Med anledning av den andra slutsatsen ovan antar författaren att låghöjdsflygning genomfördes vid flygning i dagsljus. Detta då flygning i mörker gav ett skydd, då helikoptrarna var svåra att upptäcka och ingen begränsning kan ses i flyghöjd under mörker. Av dessa anledningar dras slutsatsen att införandet av Stinger kan ha tvingat det sovjetiska arméflyget att taktikanpassa arbetshöjden för helikoptrar till ett minimum under flygning i dagsljus.

För denna slutsats har inget stöd återfunnits i uppgifter från den ryska generalstaben, utan baseras på uppgifter från Kuperman och Westermann. Taktikanpassningen synes trolig och logisk. Så slutsatsen upplevs av författaren som välgrundad. Varför denna åtgärd inte beskrivs av den ryska generalstaben är oklar. Troligen har den förbisetts eller utelämnats antingen medvetet eller omedvetet.

6.2 Undersökningens resultat och förslag till fortsatt forskning

Denna undersökning har bl.a. kommit fram till att det sovjetiska arméflyget kan ha taktikanpassat sig p.g.a. Stinger. Detta genom att helikoptrar kan ha börjat flyga mycket lågt under dagtid efter att Stinger introducerats i Afghanistan. Detta är en förändring i taktik som inte framgår i studerad litteratur och uppgifter från den ryska generalstaben.

Då Sovjet-Afghanistan kriget var en omfattande och många gånger komplicerad konflikt bland annat p.g.a. antalet nationer, parter och aktörer som deltog eller påverkade. Så rekommenderar författaren för kommande undersökningar av konflikten, att väl avgränsade problem undersöks. Detta då undersökningar annars kan bli mycket omfattande då många faktorer kan spela in. Intressant kan vara att studera andra vapens inverkan på taktik i andra konflikter utifrån de teoretiska ramverk som nyttjats i denna undersökning. Vidare kan konflikter eller delar av konflikter, studeras utifrån de grundläggande förmågorna samt taktikanpassning och taktikutveckling.

Källförteckning

Braithwaite, Rodric. *Afgantsy: the Russians in Afghanistan, 1979-89*. New York: Oxford University Press, 2011.

CIA. "CIA & Afghanistan"

<https://www.cia.gov/library/publications/additional-publications/devotion-to-duty/afghanistan.html> (Hämtad 2013-05-20)

CIA. "Current Soviet Strategy on Afghanistan" 1987-09-02

http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0001475990.pdf (Hämtad 2013-04-28)

Coll, Steve. *Ghost wars: the secret history of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet invasion to September 10, 2001*. New York: Penguin Press, 2004.

Flintham, Victor. *Air wars and aircraft: a detailed record of air combat 1945 to the present*. London: Arms and Armour Press, 1989.

FN Generalförsamling. "General and complete disarmament: small arms, A/52/298" (1997-08-27)

<http://www.un.org/Depts/ddar/Firstcom/SGreport52/a52298.html> (Hämtad 2013-05-20)

Fremont-Barnes, Gregory. *The Soviet-Afghan War 1979-89*. Oxford: Osprey, 2012.

Försvarsmakten. *DLuftO: Doktrin för luftoperationer*. Stockholm: Försvarsmakten, 2005.

Försvarsmakten. *DMarkO: Doktrin för markoperationer*. Stockholm: Försvarsmakten, 2005.

Försvarsmakten. *Militärstrategisk doktrin (MSD), 2012 års utgåva*. Stockholm: Försvarsmakten, 2011.

Galeotti, Mark. *Afghanistan: The Soviet Union's Last War*. London: Frank Cass, 1995.

Grau, Lester W., (red). *The Bear went over the mountain: Soviet combat tactics in Afghanistan*. London: Frank Cass, 1998.

Grau, Lester W. och Gress, Michael A., (red). *The Soviet-Afghan War: how a superpower fought and lost: the Russian General Staff*. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002.

Gisick, Michael. "Military engineer recounts role in Soviet-Afghan war." *Stars and stripes*. 2008-09-11.

<http://www.stripes.com/news/military-engineer-recounts-role-in-soviet-afghan-war-1.82904>

(Hämtad 2013-05-13)

Jalali, Ali Ahmed och Grau Lester W. *The Other Side of the Mountain: Mujahideen Tactics in the Soviet-Afghan War*. Texas: Books Express Publishing, 2010.

Kozlov, V.S., "Army Aviation" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 209-222. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002.

Kuperman, Alan J. "The Stinger Missile and U.S. Intervention in Afghanistan". *Political Science Quarterly*, vol. 114 no. 2. (1999).

Leshuk, Leonard. "Stinger Missiles in Afghanistan, 1989-2008"

http://europauniversitypress.co.uk/auth_article416.html (Hämtad 2013-05-20)

Olsen, John Andreas, (red). *Global Air Power*. Washington, D.C.: Potomac Books, 2011.

Runov, V.A., "Conclusion" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 304-310. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002.

Runov, V.A., "General Staff Introduction" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 1-14. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002.

Runov, V.A., "Organization, Armament, and Training of the Limited Contingent of Soviet Forces and Government of Afghanistan Armed Forces" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 35-72. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002.

Schroeder, Matthew. "Stop Panicking About the Stingers." *Foreign Policy*, 2010-07-28.
http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/07/28/The_Taliban_Doesn%E2%80%99t_Have_Stingers (Hämtad 2013-05-20)

Steele, Jonathan. *Ghosts of Afghanistan*. Berkeley, CA: Counterpoint, 2011.

Sörenson, Karl och Widen, Jerker. "Irregular Warfare and Tactical Change – The Case of Somali Piracy." Försvarshögskolan, 2011.

Varushinin, V.M., "Airborne and Air Assault Forces" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 197-208. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002.

Vashchenko, P.F., "Phases and Course of the Conflict" i *The Soviet-Afghan war: how a superpower fought and lost*. Lester W. Grau och Michael A. Gress (red.). 15-29. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2002.

Westermann, Edward B. "The Limits of Soviet Airpower: The Bear Versus the Mujahideen in Afghanistan, 1979-1989." Maxwell AFB, 1997.

Westermann, Edward B.. "The Limits of Soviet Airpower: The Failure of Military Coercion in Afghanistan, 1979-89." *The Journal of Conflict Studies*, vol. XIX no. 2 (1999).
<http://journals.hil.unb.ca/index.php/JCS/article/viewArticle/4356/5011> (Hämtad 2013-07-27)

Öhman, Jonas. "Sovjets krig i Afghanistan 1979-1989". *Militär Historia*; nr 2, (2013).